

2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΘΕΜΑ: Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΤΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Καθηγήτριες: Χρυσάφη Αικατερίνη

Σταυρουλάκη Γεωργία

Ομάδα μαθητών:

Αλμπέντρι Γεώργιος

Βαρδίκου Δήμητρα

Ιωσηφίδου Μαρία

Καραμολέγκος Σπύρος

Καραλίδης Γεώργιος

Παπαδόπουλος Μανώλης

Σιδηροπούλου Ελισάβετ

Βασάρα Παρασκευή

Λεκίδης Παναγιώτης

Παυλοπούλου Ευαγγελία

Παρίση Δήμητρα

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	5
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΤΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ.....	5
Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	6
ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΙΚΑ.....	7
Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΜ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	8
ΥΔΡΕΥΣΗ.....	10
ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.....	12
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ.....	12
ΜΑΓΑΖΙΑ -ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ.....	13
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ.....	13
Οσία Ξένη.....	13
Ναός Αγίου Δημητρίου και Νικολάου.....	14
Αγία Κυριακή.....	14
ΠΑΡΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ.....	14
ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	14
Η ΟΜΑΔΑ ΑΡΗΣ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ	20
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΔΡΑΣ ΤΟΥ ΑΡΗ.....	20
Στο γήπεδο Χαριλάου χτυπάει η καρδιά του θεού του πολέμου, του ΑΡΗ που το 1914... Άφησε κενό το θρόνο του στο δωδεκάθεο του Ολύμπου, ήρθε στη Θεσσαλονίκη και το 1951 εγκαταστάθηκε στην Αλ. Παπαναστασίου 154. Εκεί όπου για μισό αιώνα είναι η πύρινη έδρα του ΑΡΗ Θεσσαλονίκης.....	20
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ.....	20
ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΟΥ ΄40.....	20
Η ΠΡΩΤΗ ΚΕΡΚΙΔΑ.....	21
ΣΚΕΠΑΣΤΡΟ “ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ”.....	21
“ΠΡΑΣΙΝΙΣΕ” ΤΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	22
ΧΤΙΖΕΤΑΙ Η ΘΥΡΑ 3.....	22
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ.....	22
Η ΟΜΑΔΑ ΗΦΑΙΣΤΟΣ.....	23
ΑΛΛΟΙ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ.....	23
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	24

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	3
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΤΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ.....	3
Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	3
ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΙΚΑ.....	4
Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΜ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	4
ΥΔΡΕΥΣΗ.....	6
ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ.....	7
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ.....	7
ΜΑΓΑΖΙΑ -ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ.....	8
ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ.....	8
Οσία Ξένη.....	8
Ναός Αγίου Δημητρίου και Νικολάου.....	8
Αγία Κυριακή.....	9
ΠΑΡΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ.....	9
ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	9
Η ΟΜΑΔΑ ΑΡΗΣ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ	10
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΔΡΑΣ ΤΟΥ ΑΡΗ.....	10
.....	10
.....	10
Στο γήπεδο Χαριλάου χτυπάει η καρδιά του θεού του πολέμου, του ΑΡΗ που το 1914.... Άφησε κενό το θρόνο του στο δωδεκάθεο του Ολύμπου, ήρθε στη Θεσσαλονίκη και το 1951 εγκαταστάθηκε στην Αλ. Παπαναστασίου 154. Εκεί όπου για μισό αιώνα είναι η πύρινη έδρα του ΑΡΗ Θεσσαλονίκης.....	10
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ.....	11
ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΟΥ ΄40.....	11
Η ΠΡΩΤΗ ΚΕΡΚΙΔΑ.....	12
ΣΚΕΠΑΣΤΡΟ “ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ”.....	12
“ΠΡΑΣΙΝΙΣΕ” ΤΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ.....	12
ΧΤΙΖΕΤΑΙ Η ΘΥΡΑ 3.....	12
ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ.....	12
Η ΟΜΑΔΑ ΗΦΑΙΣΤΟΣ.....	13
ΑΛΛΟΙ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ.....	13
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	15

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιδέα να ασχοληθούμε με την περιοχή της Χαριλάου ξεκίνησε αρχικά από μια συζήτηση με τους μαθητές για το χώρο του σχολείου και τι ήταν εκεί πριν χτιστεί το σχολείο μας.

Έτσι ξεκινήσαμε να μάθουμε αρχικά για τη γειτονιά του σχολείου μας και επεκταθήκαμε σε όλη την περιοχή της Χαριλάου θέλοντας να μάθουμε για την ιστορία μας και για το πως χτίστηκε η Χαριλάου. Αναρωτηθήκαμε πολλές φορές για τον τρόπο ζωής τους και τις συνθήκες που επικρατούσαν τότε. Αρχίσαμε την αναζήτηση σε βιβλία, εφημερίδες, διαδίκτυο και από μαρτυρίες παλιών κατοίκων για να μάθουμε την ιστορία της Χαριλάου.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Ο συνοικισμός Χαριλάου άρχισε να χτίζεται σε αγροτική έκταση στα ανατολικά της πόλης της Θεσσαλονίκης στις αρχές της δεκαετίας του 1920 από την "ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ". Η εταιρία συστάθηκε στις 6 Μαΐου 1920. Ιδρυτής της εταιρίας ήταν ο Επαμεινώντας Χαρίλαος και έδρα της εταιρίας ήταν η Αθήνα. Συνιδρυτές και μέτοχοι της εταιρίας ήταν προσωπικότητες της εποχής εκείνης όπως ο Στέφανος Δέλτας (σύζυγος της Πηνελόπης Δέλτα), Σταμάτης Εμπειρικός (εφοπλιστής από την Άνδρο), Νικόλαος Κανελλόπουλος (μαζί με τον Χαρίλαο ήταν ο σημαντικότερος Έλληνας επιχειρηματίας των αρχών του 20ου αιώνα), Εμμανουήλ Μπενάκης (πατέρας της Πηνελόπης Δέλτα και του Αντώνη Μπενάκη), Θάνος Τυπάλδος (απόγονος αρχοντικής Κεφαλλονίτικης οικογένειας), και άλλοι, καθώς και σημαντικοί φορείς της εποχής εκείνης όπως η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, το Γαλλοελληνικό συνδικάτο Μελετών προς Ανοικοδόμηση της Θεσσαλονίκης, η Γενική Εταιρία Εμπορίου και Βιομηχανίας Ελλάδος κ.ά. Η συνοικία που δημιουργήθηκε πήρε το όνομα του προέδρου και εμπνευστή της εταιρίας Ε.Χαρίλαου.

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΤΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ

Ο Επαμεινώντας Χαρίλαος γεννήθηκε στις 29.11.1874 στο Γαλάτσι της Ρουμανίας από γονείς που κατάγονταν από την Αίνο της Ανατολικής Θράκης. Στα 17 του χρόνια βρίσκεται να σπουδάζει στην Αθήνα ενώ παράλληλα εργάζεται σε τράπεζα μιας και ο πατέρας του πέθανε και η πατρική περιουσία είχε χαθεί. Στην συνέχεια σπουδάζει χημεία σε Γαλλία και Γερμανία. Όταν επιστρέφει συνεταιρίζεται με τον επίσης χημικό και γαμπρό του Ν.Καννελόπουλο και δημιουργούν το 1895 το σαπυνοποιείο - ελαιουργείο Ελευσίνας. Η παραγωγή έφτανε τις 600.000 τόνους από τους οποίους οι 175.000 εξάγονται σε χώρες της Μεσογείου. Ο "Σάπων Ελευσίνας" συναγωνίζεται το γαλλικό. Όταν πρωτολειτούργησε απασχολούσε 20 εργάτες. Το 1900 απασχολούσε 90 εργάτες από τους 10 γυναίκες. Το 1928 είχε περίπου 250. Η λειτουργία του σταμάτησε στη δεκαετία του 1960. Το 1900 ο Επ.Χαρίλαος σε συνεργασία με τον Λέοντα Οικονομίδα ιδρύουν την «Οινοποιητική – Οινοπνευματική Εταιρεία Χαρίλαος και Σία» που το 1906 ήταν από τις σημαντικότερες βιομηχανικές μονάδες. Ο Χαρίλαος για πέντε χρόνια αφοσιώνεται στην κατάρτιση των εργατών μαθαίνοντάς τους από το αλφάβητο μέχρι τις απαραίτητες τεχνικές γνώσεις. Το 1906 άλλαξε ονομασία σε «Ελληνική Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων», το γνωστό Βότρυς. Παρήγαγε κρασιά, οινόπνευμα και κονιάκ. Πρώτη ύλη χρησιμοποιούσε τη σταφίδα. Το 1929 είχε περισσότερους από 250 εργαζόμενους. Η λειτουργία του σταμάτησε το 1986. Την εποχή εκείνη το βασικό μας εθνικό προϊόν η σταφίδα συσσωρευόταν στις αποθήκες αδιάθετη με αποτέλεσμα ολέθρια για την εθνική οικονομία. Ο ευφυής και προοδευτικός Χαρίλαος βρίσκει νέους τρόπους επεξεργασίας και διάθεσης της σταφίδας. Έτσι

δημιουργείται το πρώτο αποσταγματοποιείο κρασιών και το πρώτο ελληνικό κονιάκ. Επίσης από την σταφίδα παράγονται τεράστιες ποσότητες οινοπνεύματος για εσωτερική χρήση και για εξαγωγές ενώ το οινόπνευμα αντικαθιστά το αμερικάνικο φωτιστικό πετρέλαιο περιορίζοντας τις εισαγωγές. Με τον τρόπο αυτό ο Χαρίλαος βοήθησε να αντιμετωπιστεί ένα μέρος του ενεργειακού προβλήματος κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο. Στην κορύφωση της δραστηριότητάς της η εταιρεία είχε εργοστάσια σε όλη την Πελοπόννησο, τα νησιά και Αττική. Οι δραστηριότητες του Επαμ. Χαρίλαου επεκτείνονται στα τεχνικά έργα, σιδηροδρομικές μεταφορές, οικοδομικές επιχειρήσεις, ψυκτικούς θαλάμους κ.α. φθάνουν μάλιστα μέχρι την Αγγλοκρατούμενη Κύπρο. Την δεκαετία του 1920 ήταν ένας από τους ιδρυτές της Ανώνυμης Εταιρείας Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων που σε μια περίοδο απελπιστικής φτώχειας και μαρασμού στην Κύπρο εργοδότησε χωριά ολόκληρα, έθρεψε οικογένειες και πρόσφερε στο νησί μέσα από τις εξαγωγές πολύτιμο συνάλλαγμα απαραίτητη προϋπόθεση για την μελλοντική ανάπτυξη του νησιού. Πέρα από αυτά ο Χαρίλαος προκάλεσε για πρώτη φορά τη διοργάνωση αγροτικών συνεταιρισμών, ώστε να διασφαλιστεί μέσω των καλύτερων οικονομικά κινήτρων η συνεργασία των αμπελοπααραγωγών. Τους συνεταιρισμούς τους βοήθησε με επιστημονική γνώση, με δάνεια και την ίδρυση αμπελουργικής σχολής. Υπηρέτησε τα κοινά ως υπουργός επισιτισμού το 1917 και ως πρόεδρος του ταμείου Περίθαλψης Προσφύγων μετά την Μικρασιατική καταστροφή. Στα 1919 πρωτοστάτησε στη δημιουργία του Εμπορικού και Βιομηχανική Επιμελητηρίου βάζοντας έτσι την σφραγίδα του στην βιομηχανική ανάπτυξη της χώρας. Ο Επαμ. Χαρίλαος είναι ένας από τους ιδρυτές του Κολεγίου Αθηνών και υπήρξε εμπνευστής και πρόεδρος της Βιομηχανικής Σχολής Πειραιά (Σημερινό Πανεπιστήμιο Πειραιά) στην οποία δίδαξε μέχρι τον θάνατό του στις 23/11/1947

Ο ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Κτίστηκε μετά την μεγάλη πυρκαγιά του 1917, για να στεγάσει πυροπαθείς. Λένε και γράφουν οι υμνητές της ιδιωτικής πρωτοβουλίας ότι ο Αθηναίος μεγαλοβιομήχανος Επαμεινώνδας Χαρίλαος έκτισε τον συνοικισμό από φιλόλληλα αισθήματα, για να δώσει στέγη στους κακόμοιρους πυροπαθείς. Η αλήθεια είναι ότι με το επιχειρηματικό μυαλό του προέβλεπε την ανάπτυξη της τότε έρημης περιοχής και άδραξε την ευκαιρία. Εκμεταλλεύτηκε τις περιστάσεις (οι Γάλλοι εκποιούσαν όσο όσο τις εγκαταστάσεις του στρατιωτικού τους νοσοκομείου) και την αμάθεια των καπουτζίδιανών, που του πούλησαν τ' αμπέλια τους προς ένα πενήντάλεπτο το τετραγωνικό μέτρο.

Τα μονώροφα σπιτάκια του συνοικισμού ήταν σωστές βιλίτσες και πουλιούνταν με δόσεις. Αυτό καθόρισε και την κοινωνική σύνθεση του πληθυσμού στον συνοικισμό: με δόσεις μπορούσαν να πληρώσουν οι μικροαστοί με το εξασφαλισμένο εισόδημα. Πάντως αργότερα ο συνοικισμός έγινε πιο λαϊκός.

Στην κεντρική πλατεία του Χαριλάου υπήρχε ένα κέντρο, στο οποίο το καλοκαίρι έπαιζε κινηματογράφος και πολλές φορές ορχήστρα Ρώσων μουσικών.

Η σύνδεση του Χαριλάου με την συνοικία των Πύργων γινόταν με το «μονό», δηλαδή με το τραμ που ξεκινούσε από την αρχή της 25ης Μαρτίου μπροστά από το ζαχαροπλαστείο του Παπατρέζη και, με στάσεις στην οδό Θερμοπύλων, στο φαρμακείο του Γιατζόγλου και στην οδό Μαρασλή, έφτανε στην κεντρική πλατεία του Χαριλάου. Τέρμα της γραμμής ήταν το πάρκο, στην διασταύρωση των οδών Μαρασλή και Παπαναστασίου. Εκεί, το όχημα μ' ένα ψαλίδι άλλαζε διεύθυνση και ξεκινούσε για την αντίθετη διαδρομή.

Στα παραπήγματα του γαλλικού στρατιωτικού νοσοκομείου εγκαταστάθηκαν οι Ρώσοι εμικρέδες. Ανάμεσα τους ήταν ο πρώην υπουργός της Γεωργίας Κριβοσέι, ο υποναύαρχος του στόλου κατά την ναυμαχία του Πορτ Άρθουρ, ο ζάμπλουτος κόμης Λάμστροφ (τέως πρεσβευτής στο Λονδίνο), ο φιλόσοφος Ιππόλυτος Γκοφστέτερ, ο ακαδημαϊκός Πουτίνσεφ, ο ζωγράφος Οσίποβιτς Τρουκόφσκι, ο σκηνοθέτης

Κισλάλφ, οι μουσικοί Βερνώφ και Οχότα και άλλοι, που ήρθαν με υπηρέτες και ιπποκόμους. Ήρθαν όμως και κατώτεροι αξιωματικοί, που ο κοσμάκης εδώ τους θεωρούσε συλληβήδην κόμητες. Την συντήρηση των εμιγκρέδων ανέλαβε κατά τα πρώτα χρόνια ο Αμερικανικός Ερυθρός Σταυρός, που έκανε και την διαλογή. Όσους λόγω αξιώματος και κύρους μπορούσαν να εξυπηρετήσουν στον αντισοβιετικό αγώνα, τους μετέφεραν στο Παρίσι. Τους παρακατιανούς, τους άφησαν να βολοδέρνουν στην πόλη μας.

Οι Ρώσοι πρόσφυγες, που είχαν πολύ υψηλό πολιτιστικό επίπεδο, ανέπτυξαν μεγάλη κοινωνική και εκπολιτιστική δραστηριότητα στην πόλη μας. Δημιούργησαν παιδικούς σταθμούς, ίδρυσαν γυμνάσιο για τα παιδιά τους και επάνδρωσαν τις κρατικές μας υπηρεσίες με τοπογράφους, γεωπόνους και μηχανικούς. Ονομαστοί μουσικοί των Ωδείων της Μόσχας και της Οδησού δίδαξαν στα Ωδεία της Θεσσαλονίκης, ενώ άλλοι δούλεψαν στις ορχήστρες των μουσικών θεάτρων και των κέντρων Roi George, Φλόκα και Λευκού Πύργου.

Οι γυναίκες δούλεψαν δακτυλογράφοι στα γραφεία, σερβιτόρες στα κέντρα διασκεδάσεως ή καθηγήτριες ξένων γλωσσών σε ιδιωτικές σχολές ή κατ' οίκον.

Θυμούνται οι παλιότεροι το Ρωσικό Θέατρο στον συνοικισμό Χαριλάου, στο οποίο έπαιξαν ρωσικοί θίασοι περαστικοί από την πόλη μας και έδωσαν συναυλίες οι Κοζάκοι του Ντον, η Θάλεια Σαμπανιέβα η Μαρίκα Παλαίστη, η Λιλιάνα κ.α. (βλ. και Το θέατρο..., Οι ταβέρνες...).

Πόλος συγκέντρωσης της κοινότητας των εμιγκρέδων ήταν η ρωσική εκκλησία, στην οποία έψαλλε θαυμάσιο κόρο ανδρών και γυναικών χορωδών. Πολλοί φιλόμουσοι Σαλονικιοί πήγαιναν εκεί τις Κυριακές για να παρακολουθήσουν την λειτουργία, που έμοιαζε πολύ με την δική μας. Το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου νεαροί απ' όλες τις γειτονιές πήγαιναν στην εκκλησία με την ελπίδα ότι με το «Χριστός βοσκρεστ» (Χριστός ανέστη) του παπά θ' αντάλασσαν στα κλεφτά έναν ασπασμό με καμιά νεαρή Ρωσίδα. Τελικά, δημιουργήθηκαν ελληνορωσικά ειδύλλια, που πολλά κατέληξαν σε γάμους και σε αφομοίωση των Ρώσων στην κοινωνία μας.

Σήμερα, με την καινούργια ρυμοτομία, η περιοχή άλλαξε πρόσωπο. Γκρεμίστηκαν η ταβέρνα της κυρίας Κοβαλένκο και τα παραπήγματα του γαλλικού νοσοκομείου, ορθώθηκαν πολυκατοικίες και μόνον η παλιά εκκλησία μένει όπως ήταν, για να θυμίζει τους παλιούς καιρούς.

Σε μικρή απόσταση από τον συνοικισμό των Ρώσων ήταν ένας δενδρόφυτος λόφος και μέσα σ' αυτόν η λέσχη των Γάλλων αξιωματικών του νοσοκομείου. Στην λέσχη οργανώνονταν συχνά γιορτές και χοροί, υπό την αιγίδα του λεβεντόγερου στρατηγού Σαράιγ και της γυναίκας του, που υπηρετούσε στο Υγειονομικό.

ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΙΚΑ

Το 1927 η εταιρεία του τραμ (Κ.Ε.Τ.Η.Θ.) αγόρασε πενήντα δύο στρέμματα γης και έχτισε σαράντα οκτώ διπλοκατοικίες για ενενήντα έξι οικογένειες. Η εταιρεία κρατούσε δόσεις από το μισθό των εργαζομένων. Η περιοχή ξεκινούσε από το σχολείο μας πάνω από την Αναξιμάνδρου – Ετεοκλέους και έφτανε μέχρι τη Νικολάου Πλαστήρα. Σήμερα υπάρχουν μόνο δύο από αυτές τις κατοικίες. Η περιοχή λεγόταν και Εξοχές λόγω του πράσινου και των λουλουδιών. Οι κατοικίες είχαν στους φράχτες αγιόκλιμα που μοσχοβολούσε και τριανταφυλλίες στόλιζαν τις αυλές τους. Οι υποδομές τους ήταν ανύπαρκτες. Δεν υπήρχαν ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι και όταν ο καιρός δεν ήταν καλός κυρίως το χειμώνα, είχε πολλή λάσπη. Μάλιστα υπήρχε και ένας τσαγκάρης με το όνομα Πρόδρομος στην οδό Γαζή που άφηναν τις γαλότσες τους για να πάνε στο κέντρο της πόλης. Αποχέτευση και πεζοδρόμια δεν υπήρχαν. Τα πρώτα πέτρινα πεζοδρόμια, άρχισαν να εμφανίζονται το 1950.

ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΙΚΑ 1952

ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΙΚΑ 2010

Η ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΡΑΜ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Όπως διαπιστώνεται από τα αρχεία της εταιρίας τροchioδρόμων και ηλεκτροφωτισμού Θεσσαλονίκης, το ολικό μήκος των σιδηροτροχιών της ήταν το 1912 είκοσι πέντε χιλιόμετρα και αυτή η απόσταση διατηρήθηκε μέχρι το 1935.

Το 1908 η εταιρία τοποθέτησε 211 στύλους των 780 κιλών ο καθένας, που τους έφερε από το Βέλγιο, γιατί εδώ δεν ήταν δυνατό να γίνουν, για παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στα σπίτια.

Στην αρχή έβαλαν μόνο οι εύπορες οικογένειες και τα διάφορα κέντρα, καφενεία, ζαχαροπλαστεία, θέατρα και ορισμένες βιοτεχνίες καθώς και σε ορισμένους κεντρικούς δρόμους που φωτίζονταν με αερίοφως, ενώ οι απόμεροι εξακολουθούσαν να φωτίζονται με γκαζόλαμπες.

Σε διάστημα 2-3 ετών η ζήτηση παροχής ρεύματος έγινε πολύ μεγάλη και η εταιρία, για να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις της, έκανε νέες παραγγελίες κινητήριων μηχανών εσωτερικής καύσης και έβαλε στο μηχανοστάσιο της Έδισσον (κεντρικό) μια πολυκύλινδρη πετρελαιομηχανή 800 HP, καθώς και άλλες δύο συνολικής ισχύος 400 HP, στις οποίες προσάρμοσε τις ηλεκτρογεννήτριες για μεγαλύτερη παροχή και ταυτόχρονα έκανε τις σχετικές παραγγελίες χαλκοσυρμάτων στο Βέλγιο.

Επίσης αύξησε τα βαγόνια των τροchioδρόμων από 64 σε 100 και έτσι αύξησε τις θέσεις των επιβατών από 4.000 σε 5.000 και αυξήθηκαν σε 27.000.000, ενώ παράλληλα αυξήθηκε και το προσωπικό από 600 σε 797 άτομα.

Η εταιρία σταμάτησε να χορηγεί μερίσματα από το 1926, λόγω των τεράστιων δαπανών- ζημιών που είχε και συμπληρωνόταν από την παροχή ηλεκτροφωτισμού.

Το 1927 υπογράφηκε σύμβαση με το κράτος και ανατέθηκε στην εταιρία ηλεκτροφωτισμού και τροchioδρόμων η εκμετάλλευση των νερών της Βέροιας. Σκοπός της σύμβασης ήταν η βελτίωση του ηλεκτροφωτισμού και η διακίνηση των επιβατών. Εκείνοι, όμως, που είχαν αντίθετα συμφέροντα, κατόρθωσαν να ματαιώσουν την υπογραφή της σύμβασης στη βουλή και το 1930 η διένεξη μεταξύ κράτους και εταιρίας παραπέμφθηκε στο διαιτητικό δικαστήριο της Γενεύης, το οποίο και θα αποφάσιζε αν έπρεπε να γίνει αύξηση της ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και την απαγόρευση της κυκλοφορίας των λεωφορείων εκεί που λειτουργούσαν τα τραμ. Η προσφυγή όμως απορρίφθηκε.

Στη συνέχεια η εταιρία έφερε κατά το 1936 ένδεκα βαγόνια γερμανικής κατασκευής και αργότερα, ακόμα τέσσερα συρόμενα ρυμουλκά, που κυκλοφορούσαν μόνο τις ώρες της μεγάλης κίνησης, το πρωί, το μεσημέρι, και το απόγευμα, με φορτίο 250 επιβατών. Τα τραμ είχαν τρεις αφετηρίες. Η πρώτη ξεκινούσε από το Ντεπό με δρομολόγιο Β. Όλγας - Βασιλέως Γεωργίου- Λεωφόρος Νίκης-πλατεία Ελευθερίας, έστριβε αριστερά τη Βουλγαροκτόνου (τωρινή Ηλία Οπλοποιού) την Αιγύπτου για να σταθμεύσει μπροστά στο τελωνείο και από εκεί επιστροφή στο Ντεπό, όπου έκανε μια κυκλική διαδρομή ανάμεσα στις μονοκατοικίες και ξανάβγαινε στο Ντεπό για να ακολουθήσει πάλι τη διαδρομή, κάνοντας στάσεις στη Ρήγα Φερραίου- 25η Μαρτίου- Βασιλέως Γεωργίου- Ανάληψη- Μ. Μπότσαρη, Ανδρούτσου- Κωνσταντινίδη- Φάληρο- Ευζώνων- Ηλεκτρική Εταιρία- Λευκό Πύργο- Αγίας Σοφίας- Πλατεία Αριστοτέλους- και Πλατεία Ελευθερίας.

Όταν το 1927 έγινε η διάνοιξη (διαγώνιος Παύλου Μελά) το τραμ πήγαινε από την Τσιμισκή και τη Βενιζέλου έστριβε Αγίου Μηνά και στη Μεγάλου Αλεξάνδρου (Ι. Δραγούμη) και έβγαινε στην Τσιμισκή για την αντίστροφη διαδρομή.

Η δεύτερη αφετηρία ήταν στο νοσοκομείο Βαρώνου Χιρς (Ιπποκράτειο) και η διαδρομή ακολουθούσε τη Λεωφόρο Στρατού- Πυροσβαστείο- Δεσπεραί- Σιντριβάνι- Εγνατία- 26ης Οκτωβρίου- δικαστήρια όπου γινόταν ο διαχωρισμός των τραμ που άλλα πήγαιναν στον παλιό σιδηροδρομικό σταθμό και άλλα, ως το Μπέσσιναρ. Το τραμ αυτό έκανε τις ακόλουθες στάσεις"

Χιρς και Αθανασίου Διάκου- Παρασκευοπούλου- Αγία Τριάδα- Ευζώνων- Στρατηγείο- γήπεδο Άρη (το παλιό δίπλα στο Στρατηγείο)- Πυροσβεσείο- Δημοτικά Ιατρεία- Σιντριβάνι- Καμάρα- Β. Πέτρου- Αγίας Σοφίας- Λουτρά Παράδεισος- Βενιζέλου- Κολόμβου- Πλατεία Βαρδαρίου- Δικαστήρια- Υγειονομική Αποθήκη- Μπέτσιναρ ή παλιό σιδηροδρομικό σταθμό.

Η Τρίτη αφετηρία ήταν το μονό του Χαριλάου που έκανε τη διαδρομή από 25η Μαρτίου μέχρι το πάρκο, του Χαρίλαου και επέστρεφε. Οι στάσεις που έκανε ήταν στη Θερμοπυλών –Φαρμακείο Γιατζόγλου- Μαρασλή- πλατεία Χαριλάου και πάρκο Χαριλάου.

Τελευταία διαδρομή

Όταν δεν υπήρχε μεγάλη κυκλοφορία, ορισμένα τραμ στην κάτω γραμμή Ντεπό, είχαν μια ταμπελίτσα που έγραφε "Ανδρούτσου". Αυτά δεν τερμάτιζαν στο Ντεπό, αλλά έστριβαν την Ανδρούτσου και με ψαλίδι άλλαζαν γραμμή και γύριζαν πίσω. Ένα άλλο τραμ πήγαινε από τον Λευκό Πύργο, ως το Σιντριβάνι, χωρίς εισιτήριο και άλλαζε γραμμή με ψαλίδι, καταργήθηκε όμως μετά την έναρξη της γραμμής Λεωφόρου Στρατού.

Τα τραμ λειτουργούσαν συνεχώς επί 47 χρόνια (1907- 1954) και στις 7 Μαΐου 1954, μέρα Παρασκευή, το απόγευμα έγινε η τελευταία διαδρομή.

Πάνω στο τραμ μπροστά από τον τρολλέ, καθόταν ένας ταχυδρομικός και ανέμιζε μια λευκή σημαία.

Ο κοσμάκης που το έβλεπε να τρέχει στην τελευταία του διαδρομή, το αποχαιρετούσε με μεγάλη λύπη, για το οικτρό τέλος όχι μόνο ενός ρομαντικού μέσου συγκοινωνίας, που τον εξυπηρετούσε στις καλές και στις κακές μέρες της Θεσσαλονίκης, αλλά και ενός αναπόσπαστου μέρους της ιστορίας της.

Έτσι η πόλη, με το υπ' αριθμ. 3721/57 Ν. Δ. παραδόθηκε ολοκληρωτικά στα καυσαέρια, σε αντίθεση με άλλες πόλεις και πρωτεύουσες, που εξακολουθούν να διατηρούν τις τροchioδρόμους τους.

Λίγες μέρες αργότερα στην Αθήνα, όπου βρισκόμουν για δουλειές συνάντησα στο σταθμό Λαρίσης, με τον αιώνιο ναργιλέ του, τον αξέχαστο παιδικό φίλο και συμμαθητή Γιάννη Βελλίδη, ο οποίος είπε με τη βαριά και αργή φωνή του "Τα είδες? Να μου θυμηθείς ότι τώρα με την κατάργηση του τραμ, το εισιτήριο στο λεωφορείο θα περάσει τις τρεις δραχμές!!!.

Η κατάργηση των τροchioδρόμων

Η κατάργηση των τροchioδρόμων της Θεσσαλονίκης ήταν αποκλειστικά έργο της ΔΕΗ. Όταν ανέλαβε τον ηλεκτροφωτισμό της πόλης, αξίωσε από την κυβέρνηση να εξαιρεθούν τα τραμ από τη συμφωνία γιατί είχαν τεράστιο παθητικό και να το αναλάβει το κράτος.

Και πραγματικά, ύστερα από μακρές συζητήσεις και αντιδράσεις από την πλευρά των τροchioδρομικών και εργατοϋπαλληλικών οργανώσεων, ο υπουργός συγκοινωνιών πήρε την απόφαση να κρατήσει το κράτος τα τραμ και η ΔΕΗ να εκμεταλλευτεί τον πλούσιο σε έσοδα ηλεκτροφωτισμό, αναλαμβάνοντας με όχι και τόσο σαφείς όρους, την αποζημίωση του προσωπικού.

Έτσι, το συγκοινωνιακό πρόβλημα είχε γίνει δυσκολότερο, γιατί αφού τα τραμ είχαν μεγάλο παθητικό, έπρεπε το κράτος να φροντίσει να απαλλαγεί από αυτά και σαν προσωρινή λύση βρήκε τους λεωφορειούχους, οι οποίοι έκαναν έντονο αγώνα, για να αναλάβουν αυτοί, αποκλειστικά, τη συγκοινωνία, με την κατάργηση των τροchioδρόμων, πράγμα που τελικά, κατάφεραν, επειδή τους βοήθησαν και άλλοι παράγοντες που είχαν άμεσα συμφέροντα από την αποκλειστική εκμετάλλευση της συγκοινωνίας από τα λεωφορεία.

Αρχικά πάρθηκε η απόφαση να καταργηθεί η γραμμή Ντεπό- Τσιμισκή και οι λεωφορειούχοι δέχτηκαν, να αναλάβουν τη γραμμή αυτή, παρ' όλο που η ΔΕΗ κρεμόταν πάνω από το κεφάλι τους σαν Δαμόκλειος σπάθη, γιατί, έχοντας τον ηλεκτροφωτισμό, που τότε ήταν πάμφθηνος, υπήρχε φόβος να τοποθετούσε, για μεγαλύτερα κέρδη, τρόλεϊ και η ΔΕΗ δεν τρωγόταν εύκολα όπως τα τραμ.

Η σκέψη ήταν λογική γιατί η συγκοινωνία με τα λεωφορεία και τρόλεϊ σε ασφαλτοστρωμένους δρόμους διευκόλυνε πολύ την κατάσταση και ήταν ενδεδειγμένη λύση, αφού τα τραμ ήταν παλιά και ακατάλληλα πια για το σκοπό που προοριζόταν. Επιπλέον, με την κατάργηση τους υπήρχε και ο όρος να ασφαλτοστρωθούν η Βασιλέως Γεωργίου και η Βασιλίσσης Όλγας.

Αυτός ο όρος δεν έπαισε και τόσο τους Θεσσαλονικείς, γιατί προηγουμένως είχε ασφαλτοστρωθεί η Κωνσταντινουπόλεως, αλλά το τραμ κυκλοφορούσε.

Αλλά ας πάρουμε το θέμα από την αρχή, όπως ήταν το συγκοινωνιακό πρόβλημα κατά τα τελευταία χρόνια.

Τον Οκτώβριο του 1940, ενώ η χώρα βρισκόταν μπροστά στον πόλεμο με τους Ιταλούς, ο Μεταξάς διαβλέποντας ότι είναι δυνατό να αγοραστούν οι μετοχές της βελγικής εταιρίας τροchioδρόμων και ηλεκτροφωτισμού Θεσσαλονίκης από τη γερμανική εταιρία Ζήμενς και την Ιταλική Γκαλιέο, αγόρασε από την εταιρία την επιχείρηση με το Ν. 2576/1940, για να αποφύγει τους παραπάνω, αλλά και με τον ίδιο νόμο καθόριζε και τα σχετικά με τη συγκοινωνία της Θεσσαλονίκης.

Το 1932, με πρωθυπουργό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, η εταιρία είχε προτείνει να αναλάβει τον πλήρη ηλεκτροφωτισμό της Θεσσαλονίκης και την κίνηση των τραμ, με την παραγωγή νέας ηλεκτρικής ενέργειας που θα έπαινε από την υδατόπτωση Τριπόταμου Βερούας και με την ίδρυση νέου θερμικού εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρισμού στη Θεσσαλονίκη, το οποίο θα ενίσχυε το παλιό και ταυτόχρονα θα κατασκεύαζε συμπληρωματικό δίκτυο των τροchioδρόμων για την εξυπηρέτηση, εκτός από την πόλη και των συνοικισμών Τούμπας, Καλαμαριάς, Κουλέ Καφέ, Τριανδριάς, Νεαπόλεως, Συκεών, οδού Μοναστηρίου, Σιδ. Σταθμού, μέχρι σφαγεία και με πάμφθηνο εισιτήριο. Όλο το ηλεκτρικό δίκτυο, τόσο το βιομηχανικό όσο και της χαμηλής τάσης, θα ήταν υπόγειο και εναέριες γραμμές παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, αλλά και το τροχαίο υλικό θα ήταν τελείως καινούριο, με κατάργηση όλου του παλιού δικτύου των τροchioδρόμων.

Τα χρήματα θα προέρχονταν από το Βέλγιο, τόσο για την παραγωγή ηλεκτρισμού από τον Τριπόταμο, όσο και για τη μεταφορά και για τη διανομή του, ενώ τα έργα που θα γίνονταν θα προέρχονταν από το ελληνικό δημόσιο.

Έτσι, με την αποπεράτωση του έργου, το εισιτήριο θα ήταν πολύ φθηνό, σε σύγκριση με το εισιτήριο των λεωφορείων, όπως επίσης και το οικιακό ρεύμα κατανάλωσης.

Τα σχέδια αυτά τα είχε μελετήσει ο Βενιζέλος και τα είχε αποδεχτεί, συμφωνώντας με τη βελγική εταιρία.

Δυστυχώς όμως, για την πόλη, η κυβέρνηση Βενιζέλου έπεσε.

ΥΔΡΕΥΣΗ

Οι δραστηριότητες της «Πρώτης Οικοδομικής Εταιρείας» δεν ήταν μόνο οι οικοδομικές εργασίες. Ένα από τα πρώτα μελήματά της υπήρξε και η ύδρευση διαφόρων περιοχών της Θεσσαλονίκης. Αυτός ήταν και ο λόγος που η «Εταιρεία» αγόρασε στις αρχές της δεκαετίας του '20 το Υδραγωγείο του Χορτιάτη, αυτό το σημαντικό έργο του Γαλλικού Στρατού με το οποίο ικανοποιούνταν οι ανάγκες των νοσοκομείων του. Η αγορά επιτεύχθηκε με τη μεσολάβηση του πολεοδόμου αρχιτέκτονα λοχαγού Ιωσήφ Πλείμπερ για τον οποίον θα πρέπει να σημειώσουμε ότι συμμετείχε στην Επιτροπή Herbart που ετοίμασε το νέο σχέδιο της Θεσσαλονίκης. Αυτός ο ικανότατος Γάλλος μηχανικός παρέμεινε στη πόλη μας όπου και πέθανε μετά την απελευθέρωσή της από τους Γερμανούς.

Η εργασία για την κατασκευή του Υδραγωγείου Χορτιάτη ήταν επίπονη γιατί το έργο γινόταν μέσα στο βουνό και χρειάζονταν πολλά εργατικά χέρια. Με τη διάλυση του Σερβικού στρατού, κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ένα τμήμα του κατέφυγε στη Θεσσαλονίκη για να αποφύγει την αιχμαλωσία από τους Γερμανούς. Μέχρι να ανασυνταχθούν για μάχη, ο Γαλλικός Στρατός χρησιμοποίησε τους Σέρβους σε διάφορα έργα. Ένα από αυτά ήταν και οι πηγές του Χορτιάτη. Στο έργο πήρε μέρος και ο Νικόλαος Βιδάλης, με το βαθμό του ανθυπολοχαγού του Γαλλικού Στρατού.

Οι πηγές βρίσκονται σε μια χαράδρα, σε αρκετή απόσταση από το Πανόραμα. Για να δούμε τις πηγές που αναβλύζουν, πρέπει να κατεβούμε σε αρκετό βάθος από μια σιδερένια εντοιχισμένη σκάλα που είναι στον πυργίσκο. Δίπλα στη σιδερένια πόρτα του, υπάρχουν μαρμάρινες πλάκες και επιγραφές. Η πρώτη έχει τοποθετηθεί από το Γαλλικό Στρατό και γράφει: «ARMEE FRANCAISE D' ORIENT» (Γαλλική Στρατιά της Ανατολής). Η άλλη γράφει: «ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ». Η αλήθεια είναι πως το υδραγωγείο είναι ένα ωραίο και πολύ σημαντικό έργο για την εποχή του. Εξωτερικά βλέπουμε τη λεκάνη υδρομαστεύσεως, τα μη-υπόγεια κτιστά κανάλια, τα φρεάτια επισκέψεως και καθαρισμού. Υπάρχουν ακόμα υπόγεια κτιστά κανάλια, σιφόνια και σωληνώσεις πολλών χιλιομέτρων, που φέρνουν το νερό, με φυσική ροή, μέχρι την κεντρική δεξαμενή (όπου σήμερα ο υδατόπυργος, κοντά στην εκκλησία της Αγίας Κυριακής) και από εκεί στα σπίτια. Το νερό δίνεται στους συνδρομητές με υδρομετρητές.

Μια λωρίδα, από τις πηγές μέχρι την κεντρική δεξαμενή, είχε απαλλοτριωθεί για να μπορεί η «Εταιρεία» να κάνει τις εργασίες καθαρισμού, κατά μήκος του δικτύου της. Η «Εταιρεία» ύδρευε την περιοχή Χαριλάου, βίλες του Πανοράματος, το Στρατόπεδο Νταλίπη, εργατικές κατοικίες της Νέας Κρήνης, κατοικίες λιμενεργατών, κατοικίες στον Άγιο Παντελεήμονα, ξενώνες Αξιωματικών στο Βότση, κατοικίες της περιοχής Βότση. Επιπλέον, η «Εταιρεία» ύδρευε και την Κοινότητα Πανοράματος. Ακόμη, στην περιοχή Χαριλάου υπήρχαν κοινόχρηστες βρύσες. Η «Εταιρεία» έδινε επίσης δωρεάν νερό στο Σχολείο και στο Αστυνομικό Τμήμα της περιοχής.

Συνδρομητής μας ήταν και ο ΟΥΘ (Οργανισμός Υδρεύσεως Θεσσαλονίκης), που έπαιρνε αρκετά κυβικά με υδρομετρητές, σε μέρη που δεν είχε δίκτυο για να δώσει νερό. Την περίοδο 1955-56, πραγματοποιείται η αντικατάσταση των σιδηροσωλήνων του υδραγωγείου με χυτοσιδηρούς, που είχε πάρει με το Σχέδιο Μάρσαλ ο Μιχαήλ Μωραΐτης. Η τοποθέτησή τους έγινε όταν εκπρόσωπος της «Εταιρείας» ήταν ο Πέτρος Βιδάλης.

Με την αλματώδη όμως ανοικοδόμηση των διαφόρων περιοχών και παρά τις γεωτρήσεις που έκανε η «Εταιρεία», το νερό δεν επαρκούσε και παρουσιάζονταν πολλά προβλήματα στην υδροδότηση των υψηλών, κυρίως, ορόφων των πολυκατοικιών. Μετά από διαπραγματεύσεις οι εγκαταστάσεις της «Εταιρείας» εκμισθώνονται στον ΟΥΘ, ως φυσικό φορέα υδρεύσεως της Θεσσαλονίκης. Προέκυψε όμως το πρόβλημα της ιδιοκτησίας των στην περιοχή των «Εξοχών» της Ανατολικής Θεσσαλονίκης και ότι η πρώτη σχολή που λειτούργησε εκεί ήταν η Φιλοσοφική με 15 καθηγητές και 65 φοιτητές. Έκτοτε έγιναν πολλές αλλαγές στην πορεία αυτού του σημαντικού ιδρύματος της Μακεδονίας και σήμερα ο αριθμός των φοιτητών στις διάφορες σχολές του Πανεπιστημίου ξεπερνάει τις 50.000.

Στις 23 Δεκεμβρίου 1935 καθορίστηκαν από το «Συνεργείο Ερεύνης» τα όρια της Συνοικίας Χαριλάου, βάσει των συμβολαίων αγοράς των εκτάσεων, αλλά το σχέδιο της συνοικίας εγκρίθηκε πολύ αργότερα, μετά τον πόλεμο στις 29 Αυγούστου 1949.

Στη διάρκεια της Μεταξικής περιόδου απαλλοτριώνεται και συνεισφέρεται έκταση της «Εταιρείας» για να γίνουν οι εγκαταστάσεις του ιστορικού Αθλητικού Συλλόγου «ΑΡΗΣ», που είχε ιδρυθεί στα 1914 από μία συντροφιά Θεσσαλονικέων.

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, επιστρατεύονται ο διευθυντής Μιχαήλ Μωραΐτης και ο αδελφός του ο Κ. Μωραΐτης. Μένουν στην «Εταιρεία» οι τρεις κυρίες του Λογιστηρίου, οι Νικόλαος και Γιάννης Βιδάλης και οι εργατοτεχνίτες, που επιστρατεύονται στις εργασίες τους, όπως και οι υπάλληλοι του Οργανισμού Υδρεύσεως Θεσσαλονίκης, ως εργαζόμενοι σε έργα κοινής ωφελείας.

Η «Εταιρεία», συμμετέχει και αυτή στη γιγαντιαία προσπάθεια των Ενόπλων Δυνάμεων και προσφέρει αμέσως στην Αεροπορία την ξυλεία και τα βαρέλια με το λάδι που διέθετε. Οι προσφορές της όμως σταματούν μόλις οι Γερμανοί καταλαμβάνουν την πόλη στις 9 Απριλίου 1941 και δημεύουν όλο το υλικό που βρισκόταν στις αποθήκες της.

Στη διάρκεια της Κατοχής η « Εταιρεία» αντιμετωπίζει πολλές δυσκολίες και καθώς δεν έχει άλλους πόρους συντηρείται μόνον από τις εισπράξεις της υδρεύσεως.

Παράλληλα, υπήρχε πρόβλημα λειψυδρίας εξαιτίας της ξηρασίας και της κατανάλωσης του νερού από τα στρατεύματα Κατοχής, που είχαν στήσει ένα πύργο-ντεπόζιτο στη γωνία 25ης Μαρτίου και Παπαναστασίου.

Αφού πέρασαν οι πρώτοι δύσκολοι μήνες, πολλοί από τους κατοίκους που είχαν εγκαταλείψει την Θεσσαλονίκη, γύρισαν και πάλι στα σπίτια τους. Έτσι επέστρεψαν και τα μέλη του προσωπικού που είχαν, προσωρινά, φύγει από την «Εταιρεία». Το Οικονομικό Τμήμα ανέλαβε ξανά ο Κ. Μωραΐτης.

Η «Εταιρεία» οργώνει τα οικόπεδα στην περιοχή Βούλγαρη, σπέρνει σιτάρι, που το μοιράζει στο προσωπικό της και οργανώνει συσσίτια. Οι κυρίες του λογιστηρίου αναλαμβάνουν το μαγείρεμα. Στο διάστημα της Κατοχής, καθώς τα έσοδά της δεν ήταν αρκετά για να καλύπτουν τις ανάγκες της, η Εταιρεία πωλούσε πότε πότε κάποιο οικόπεδο με μακροχρόνιες δόσεις. Αυτό συνεχίστηκε και μετά την Απελευθέρωση. Επειδή όμως η κατάσταση αυτή δεν μπορούσε να συνεχιστεί, ο Νικόλαος Χαρίλαος με τον Πέτρο Βιδάλη αποφάσισαν να εφαρμόσουν το σύστημα της αντιπαροχής, αφού ήδη οι ιδιοκτήτες των σπιτιών και των οικοπέδων που κάποτε τα είχαν αγοράσει ή αποκτήσει με δωρεά από την Εταιρεία τα έδιναν με αντιπαροχή. Έτσι αρχίζει η ανοικοδόμηση της.

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Πριν το 2ο παγκόσμιο πόλεμο το μόνο σχολείο που υπήρχε στην περιοχή ήταν ένα δημοτικό σχολείο στη «ρώσικη συνοικία» που στεγαζόταν σε ένα από τα θαλάματα (στρατιωτικά τολ). Τα παιδιά παρακολουθούσαν το δάσκαλο καθισμένα σε καλαμωτές . Αργότερα χτίστηκε το Αμερικάνικο κολλέγιο, στη θέση που είναι σήμερα το 15ο δημοτικό σχολείο δίπλα στο γήπεδο. Όταν αυτό μεταφέρθηκε, το σχολείο χρησιμοποιήθηκε σαν δημοτικό. Εκείνη την εποχή υπήρχε και το σχολείο του Καρακώττα στη Μαρτίου με Κωνσταντινουπόλεως. Τα παιδιά για να πάνε στο γυμνάσιο περπατούσαν μέχρι την Ανάληψη.

Σήμερα η Χαριλάου έχει πέντε δημοτικά σχολεία, τέσσερα γυμνάσια και τρία λύκεια. Στη θέση που είναι σήμερα χτισμένο το σχολείο μας, ήταν το αμπέλι του Κοκκονίδη. Ο λόφος είχε πολλές αμυγδαλιές .

2ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ

Η περιοχή της Χαριλάου είχε πολλά εργοστάσια. Ονομαστό ήταν αυτό της Αλυσίδας που κατασκεύαζε λαστιχένιες μπότες και παπούτσια και είχε χίλια εφτακόσια άτομα προσωπικό. Οι αδελφοί Τσακιράκη, πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία, αγοράζουν το 1946 το οικόπεδο στην οδό Παπαναστασίου, δίπλα στην Αλυσίδα. Εκεί χτίζουν εργοστάσιο, που τροφοδοτεί με πάγο (με νερό από δική τους γεώτρηση) την περιοχή της Χαριλάου, Τούμπας και την ιχθυαγορά. Υπήρχαν επίσης το μεταξουργείο του Αμπραχαμιάν στη θέση που είναι σήμερα το δημοτικό σχολείο στα πρώην Μακεδονικά Εκπαιδευτήρια, η σαπωνοποιεία ενός Ιταλού, το εργοστάσιο του Φούντα με πλαστικά εξαρτήματα, το υφαντουργείο του Δελλίδη, το βαφείο του Σαββίδη, και η Μέλισσα που βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα το σουπερ μάρκετ Μαρινόπουλος. Ακόμη δίπλα στην Αλυσίδα υπήρχε το εργοστάσιο του Σουρνόπουλου που έφτιαχνε κουρτίνες. Βέβαια αυτό που δεν μπορούμε να παραλείψουμε είναι το κεραμοποιείο Αλλατίνη που είχε τρενάκι με βαγονέτα (Ντε Κοβίλ) που μετέφερε πηλό και ξεκινούσε από την οδό 28ης Οκτωβρίου με Ιταλίας και έφτανε ως το εργοστάσιο.

ΜΑΓΑΖΙΑ –ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ

Από την πλατεία της Χαριλάου ξεκινούσαν τα λεωφορεία για το κέντρο της Θεσσαλονίκης. Από εκεί περνούσε το τραμ και τερμάτιζε στην οδό Μαρασλή. Η γραμμή του τραμ έφτανε ως την οδό Βενιζέλου.

Τα μαγαζιά της Χαριλάου την εποχή του 2ου παγκοσμίου πολέμου και μετά ήταν περιζήτητα. Ο φούρνος του Βουγιουκλή στην οδό Δίγκα, το μπακάλικο του Σωκράτη στη Μυστακίδου, η ποτοποιεία του Καρουσάκη, το γαλακτοπωλείο του Δεηνόγλου και του Λεάνδρου, που υπάρχει ακόμη και σήμερα στην οδό Νικολάου Πλαστήρα.

Για τα λαχανικά τους πήγαιναν στον μπαξέ της Χαίδως, που βρισκόταν κάτω από την Παπαναστασίου, ή στο μπαξέ του μπάρμπα-Σταύρου που βρισκόταν πάνω από την Παπαναστασίου. Στα Τροχιοδρομικά υπήρχαν το μπακάλικο του Σινάκου και του Μπατίλα. Υπήρχε ακόμη το καφενείο του Σαμακοβλή.

Στην πλατεία της Χαριλάου οι κάτοικοι περνούσαν την ώρα τους στο καφενείο του Σταμπολίδη και στο ζαχαροπλασείο Λούξ. Υπήρχαν ακόμα κέντρα διασκέδαση, στα οποία ερχόταν κόσμος και από άλλες περιοχές της Θεσσαλονίκης, όπως ο Μπιμπίλας και ο Μαραθώνας στην πλατεία, καθώς ο Κήπος του Αλέκου εκεί που βρίσκεται τώρα η καινούρια Οσία Ξένη. Είχε τρεις θερινούς κινηματογράφους, τους Δελφούς, την Αύρα και έναν ακόμη πάνω στην Παπαναστασίου. Στη Μαρασλή είχε το πάγκο του ο κ. Μπέης που πουλούσε ξηρούς καρπούς. Κάθε Κυριακή έκανε χρυσή δουλειά, γιατί όλοι μικροί και μεγάλοι έπαιρναν σπόρια και έκαναν βόλτα στη Χαριλάου. Την ίδια μέρα γινόταν και το νυφοπάζαρο όπου κοπέλες και νεαροί έβαζαν τα καλά τους ρούχα και πήγαιναν για να βρουν ταίρι! Το λεγόμενο νυφοπάζαρο γινόταν από την αρχή έως και το τέλος της Χαριλάου. Εκεί όπου σήμερα είναι το γυράδικο 157 υπήρχε μια πολύ καλή πολυκατοικία όπου καθόταν ο κυρ Πρόδρομος, ο οποίος ήταν πολύ φημισμένοςπραματευτής (δηλαδή πουλούσε είδη προικός.

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

Οσία Ξένη

Το 1922, η “εταιρεία” κτίζει τον Ιερό Ναό Οσίας Ξένης, στη μνήμη της μητέρας του Επαμεινώνδα Χαριλάου. Κάθε χρόνο, στις 24 Ιανουαρίου, ημέρα της εορτής της, γινόταν μεγάλη δεξίωση στα γραφεία της “εταιρείας”, με πλούσιο μπουφέ. Επίτροπος ήταν ο υπάλληλος της εταιρίας Σταύρος Λυμπερέας που φρόντιζε για όλα. Μετά από χρόνια η εκκλησία δωρίζεται στην ιερά μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Στην περίοδο που ιερέας ήταν ο παπά-Ζήσης, γίνεται απαλλοτρίωση της εκτάσεως που βρίσκεται μεταξύ των οδών Μαρασλή Αλκμήνης Δανιόλου, όπου σήμερα βρίσκεται η νέα Οσία Ξένη. Ο Νικόλαος Χαριλάου, γιος του Επαμεινώνδα Χαριλάου, αποποιείται το υπόλοιπο χρέος της απαλλοτριώσεως και κηρύσσεται δωρητής. Στο χώρο τον οποίο σήμερα καταλαμβάνει η Νέα Οσία Ξένη, υπήρχε μεγάλο πάρκο, με πολλά δέντρα. Στο βάθος ήταν ένα κέντρο με πίστα και μουσική. Εδώ ερχόταν οι κάτοικοι της περιοχής, αλλά και της πόλης για να πάρουν τον πρωινό τους καφέ και να χαρούν την έξοχη και τον καθαρό αέρα. Τα βράδια έπιναν τη μπύρα και το κρασί τους και χόρευαν στη πιστά. Τη διαχείριση του κέντρου είχε, για πολλά χρόνια, ο Αλέκος Διαμαντίδης. Στο κέντρο δινόταν οι χοροί διάφορων συλλόγων, γινόταν το κόψιμο της βασιλόπιπτας και οι συνεστιάσεις τους. Κατά την περίοδο του καρναβαλιού, οργανώνονταν χοροί "μασκέ" για μικρούς αλλά και μεγάλους και όλοι μαζί διασκεδάζαν μέχρι πρωίας. Στον πευκόφυτο αυτόν χώρο υπήρχε και θερινός κι κινηματογράφος.

Ναός Αγίου Δημητρίου και Νικολάου

Ονομάζεται και πρώην Ρωσική εκκλησία και χτίστηκε περίπου το 1915. Παλαιότερα Λευκορώσοι στρατιώτες που ήρθαν με τον τσάρο έχτισαν σπιτάκια που τα χρησιμοποιούσαν για εκκλησία. Το 1917, όπου έγινε η Οκτωβριανή επανάσταση, μερικές στρατιωτικές δυνάμεις του τσάρου δεν γύρισαν στην πατρίδα τους. Έμειναν στην Ελλάδα, όπου και τελούσαν λειτουργίες στα ρωσικά.

Ο ναός αφιερώθηκε σε δύο Αγίους : στον Άγιο Δημήτριο και στον Άγιο Νικόλαο διότι είναι οι πιο αγαπητοί Άγιοι των Ρώσων καθώς επίσης γιατί ο κύριος χορηγός του ναού κος Λαφστόβιτς που ήταν γιατρός, είχε 2 γιούς τον Δημήτριο και τον Νικόλαο. Με την πάροδο του χρόνου η ρώσικη κοινότητα αφομοιώθηκε με αυτήν της ελληνικής επειδή ο ρώσικος λαός ήταν ορθόδοξος. Οι λειτουργίες τελούνταν στα ελληνικά εκτός από μια χορωδία των Ρώσων που έμεινε η οποία έψελνε τετραφωνία στα ρωσικά μέχρι το 1980 περίπου. Το 1987 μετά από αίτημα του κόσμου της περιοχής έγινε ενορία, και πλέον ανήκει στην Ιερά Μητρόπολη Θεσ/νίκης. Ο Ιερός Ναός αρχιτεκτονικά από ένα στρατιωτικό σπιτάκι επεκτάθηκε για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του κόσμου χωρίς όμως ένα συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό πλάνο, Το 2004 άρχισε η ανέγερση ενός καινούργιου Ιερού Ναού στο παράπλευρο οικόπεδο.

Αγία Κυριακή

Ο ναός της Αγίας Κυριακής χτίστηκε το 1959 δίπλα στο υδραγωγείο στο οποίο ερχόταν νερό από το Χορτιάτη και υδροδοτούσε όλη την ανατολική Θεσσαλονίκη. Οι εργατικές κατοικίες που βρίσκονται δίπλα από το ναό χτίστηκαν το 1955. Η κλήρωση των κατοικιών έγινε τον Ιούλιο ανήμερα της γιορτής της Αγίας Κυριακής και έτσι πήρε το όνομά του ο Ναός.

ΠΑΡΚΟ ΝΕΑΣ ΕΛΒΕΤΙΑΣ

Μετά την αποχώρηση των Συμμάχων, αγόρασε ένα μεγάλο μέρος της περιοχής ο Αναστάσης Κουλάνδρου, το περιέφραξε και διαρρύθμισε την παλιά λέσχη σε κέντρο πολυτελείας, με τ' όνομα *Ελβετία*.

Έξω από την Ελβετία υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν παλιά τροχιοδρομικά οχήματα, που τα χρησιμοποιούν για γραφεία οι μάντρες οικοδομικών υλικών. Παλιά, τα λεγόμενα βαγονάκια χρησίμευαν και για πρόχειροι τεκέδες.

Η περιοχή που εκτεινόταν το πάρκο ήταν διπλάσια από τη σημερινή, αλλά με τη διάνοιξη του δρόμου, ο χώρος έμεινε όπως τον γνωρίζουμε.

Στη δεκαετία του '50 ξεκίνησε να γίνεται εκεί γιορτή κρασιού. Αργότερα και για επτά χρόνια γινόταν η ανθοέκθεση της πόλης. Σήμερα το πάρκο είναι ένας χώρος ανάσας και ξεκούρασης για τους κατοίκους της Χαριλάου αλλά και γενικότερα της Θεσσαλονίκης, καθώς οργανώνονται διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις στο αμφιθέατρο του πάρκου.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΟΔΩΝ ΤΗΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Ορισμένοι από τους βασικούς άξονες της Χαριλάου πήραν τα ονόματά τους από σημαντικούς ανθρώπους της ιστορίας μας.

Ο Αναξίμανδρος, (610 π.Χ. - 546 π.Χ.) Ήταν ο δεύτερος από τους φυσικούς φιλόσοφους ή φυσιολόγους της Ιωνίας, πολίτης της Μιλήτου, όπως ο Θαλής, του οποίου άλλωστε υπήρξε μαθητής, σύντροφος και διάδοχος στη Σχολή του (Ιωνική Σχολή). Λίγα είναι γνωστά για τη ζωή και το έργο του. Ο Αιλιανός τον αναφέρει ως αρχηγό της αποικίας της Μιλήτου στην Αμφίπολη. Οι υπολογισμοί του Απολλόδωρου υποδεικνύουν ως ημερομηνία γέννησής του το 610 π.Χ. και το θάνατό του λίγο μετά το 547 π.Χ.

Οι πηγές τον αναφέρουν ενίοτε ως επιτυχημένο σπουδαστή της Αστρονομίας και της Γεωγραφίας και πρώιμο υπέρμαχο της ακριβούς επιστήμης. Λέγεται, επίσης, ότι εισήγαγε τη χρήση του γνώμονα στην αρχαία Ελλάδα και ότι κατασκεύασε χάρτη του γνωστού τότε κόσμου.

Κοσμογονία - Κοσμολογία - Αστρονομία

Ο Αναξίμανδρος, σύμφωνα με τον Ψευδο-Πλούταρχο (*Στρωματείς* 2), εξήγησε την δημιουργία του κόσμου εκκινώντας από το άπειρο. Από το άπειρο ξεχώρισε μια φλόγα και ο νεφελώδης αέρας. Στον πυρήνα του νεφελώματος συμπυκνώθηκε η Γη, ενώ φλόγα έζωνε τον αέρα. Κατόπιν η πύρινη σφαίρα εξερράγη και διαλύθηκε σε κύκλους τυλιγμένους από νεφελώδη αέρα. Οι κύκλοι απλώθηκαν και σχημάτισαν τα ουράνια σώματα. Σύμφωνα με τον Αέτιο, ο Αναξίμανδρος θεωρεί πως τα άστρα είναι συμπυκνώσεις αερίων και πυρός, που δημιουργήθηκαν από περιδινήσεις. Στην Αστρονομία, όπως αναφέρει ο Διογένης ο Λαέρτιος, ο Αναξίμανδρος κατασκεύασε ηλιακά ρολόγια, και όπως αναφέρει ο Πλίνιος, υπολόγισε τη λόξωση της εκλειπτικής.

Ο Αναξίμανδρος αποδίδει μια εικόνα της Γης, σύμφωνα με την οποία η γη είναι κυλινδρική με πλάτος τριπλάσιο από το μήκος και οι άνθρωποι κατοικούν στην επάνω επιφάνειά της. Δε στηρίζεται πουθενά και βρίσκεται στο κέντρο του σύμπαντος, απέχοντας ίσα από όλα τα σημεία του, (Ψευδο-Πλούταρχος, *Στρωματείς* 2).

Τελευταίο στάδιο της κοσμογονίας του φιλόσοφου, όπως παραδίδεται από τον Αριστοτέλη (*Μετεωρολογικά* 67) είναι η αποξήρανση τμημάτων της Γης υπό την επίδραση του Ήλιου. Ό,τι απέμεινε από αυτή την αρχική αποξήρανση διαμόρφωσε τη θάλασσα. Τούτη η βαθμιαία αποξήρανση είναι τμήμα μιας κυκλικής διαδικασίας που δεν οδηγεί, όμως, στην επαναπορρόφηση της γης από το άπειρο.

Ο Αναξίμανδρος διατύπωσε επίσης και μια πρώιμη εξελικτική θεωρία, βάσει της οποίας η ζωή εμφανίστηκε -μέσω προφανώς της αυτόματης γένεσης εξαιτίας της ηλιακής θερμότητας- στον πηλό ή τη λάσπη. Τα πρώτα πλάσματα που παρουσιάστηκαν ήταν ιχθυόμορφα και τα περιέκλειαν κελύφη. Αποβάλλοντας τα κελύφη τα πλάσματα αυτά προσαρμόστηκαν βαθμιαία στο αέριο περιβάλλον. Ο άνθρωπος εμφανίζεται στο τέλος αυτής της εξελικτικής βαθμίδας, γεγονός που μας οδηγεί στη σκέψη ότι ο φιλόσοφος είδε την γένεση του κόσμου και της ζωής ως μια ενιαία εξελικτική διαδικασία, που δεν απέχει πολύ από τη σύγχρονη εξελικτική θεωρία.

Ο Αναξίμανδρος ακόμη, πίστευε ότι κανένα από τα 4 βασικά στοιχεία δεν υπερτερεί στον Κόσμο σε σχέση με τα άλλα, και πως υπάρχει μια "κοσμική δικαιοσύνη" η οποία εξασφαλίζει την ισορροπία αυτή.

Ο Γιώργος Σεφέρης (1900-1971) ήταν ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές, βραβευμένος με το Νόμπελ Λογοτεχνίας.

Το πραγματικό του όνομα ήταν *Γιώργος Σεφεριάδης* και γεννήθηκε στη Σμύρνη στις 29 Φεβρουαρίου/13 Μαρτίου 1900, πρωτότοκος γιος του Στέλιου και της Δέσπως (το γένος Γ. Τενεκίδη) Σεφεριάδη. Το 1906 αρχίζει τη μαθητική του εκπαίδευση στο Λύκειο Χ. Αρώνη. Και ενώ το 1914 γράφει τους πρώτους στίχους, το Καλοκαίρι με το ξέσπασμα του Παγκοσμίου Πολέμου η οικογένεια του έρχεται στην Ελλάδα. Το 1917 αποφοίτησε από το Πρότυπο Κλασικό Γυμνάσιο Αθηνών. Στις 14 Ιουλίου η Δέσπω

μεζί με τους δύο γιους και τη κόρη της Ιωάννα (μετέπειτα σύζυγο Κ. Τσάτσου) μεταβαίνει στο Παρίσι όπου ο πατέρας του Στέλιος εργάζεται εκεί ως δικηγόρος και ο Γ. Σεφέρης θα μείνει μέχρι το 1924, σπουδάζοντας νομικά και λογοτεχνία. Το καλοκαίρι του 1924 πτυχιούχος πλέον της Νομικής μεταβαίνει στο Λονδίνο για τελειοποίηση των αγγλικών του εν όψει των εξετάσεων στο Υπουργείο των Εξωτερικών.

Το 1925 επιστρέφει στην Αθήνα και το 1927 διορίστηκε στο διπλωματικό σώμα, ακόλουθος του Υπουργείου Εξωτερικών, τον ίδιο χρόνο πεθαίνει η μητέρα του Δέσπω. Τον Ιούλιο του 1928 δημοσιεύεται στη *Νέα Εστία* η μετάφραση "*Μια βραδυά με τον Κο Τεστ*" του Βαλερί με την υπογραφή Γ. Σεφεριάδης. Το 1929 συνοδεύει τον Εδουάρδο Εριό στο ταξίδι του στην Ελλάδα. Τον Μάιο του 1931 εκδίδεται η "*Στροφή*" με το ψευδώνυμο Γ. Σεφέρης και τον ίδιο χρόνο διορίζεται υποπρόξενος και στη συνέχεια διευθύνων στο Ελληνικό Γενικό Προξενείο του Λονδίνου όπου και θα παραμείνει μέχρι το 1934. Ενώ το 1932 (Μάιος) δημοσιεύεται το *Μια νύχτα στην ακρογιαλιά*, τον Οκτώβριο δημοσιεύεται η *Στέρνα* αφιερωμένη στον Γιώργο Αποστολίδη. Ο πατέρας του, Στέλιος, εκλέγεται το 1933 Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών και μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Το 1934 ο Γ. Σεφέρης επιστρέφει στην Αθήνα και τον Ιανουάριο του 1935 αρχίζει η συνεργασία στα *Νέα Γράμματα* δημοσιεύοντας τη *Στέρνα*. Το 1936 διορίζεται πρόξενος στη Κορυτσά όπου θα παραμείνει μέχρι το 1938. Επισημαίνεται ότι στις 13 Φεβρουαρίου 1937 δημοσιεύεται στα *Νέα Γράμματα* επιστολή του περί της δημοτικής γλώσσας. Το 1938 μετατίθεται στην Αθήνα ως προϊστάμενος της Διεύθυνσης Εξωτερικού Τύπου του Υφυπουργείου Τύπου και Πληροφοριών.

Το 1941 ο Γιώργος Σεφέρης τελει τους γάμους του με την Μαρία Ζάννου και στις 22 Απριλίου το ζεύγος ακολουθεί την Ελληνική κυβέρνηση που μέσω Κρήτης στις 16 Μαΐου φθάνει στην Αίγυπτο παραμένοντας στην Αλεξάνδρεια. Τον Αύγουστο συνοδεύοντας την Πριγκίπισσα Διαδόχου Φρειδερίκη και τα δύο παιδιά της Σοφία και Κωνσταντίνο φθάνει στο Γιοχάνεσμπουργκ και από εκεί στη Πραιτόρια υπηρετώντας στην εκεί Ελληνική Πρεσβεία μέχρι το 1942. Όλη του τη ζωή σχεδόν ταξίδευε. Στην αρχή ως ακόλουθος κι αργότερα ως πρεσβευτής, υπηρέτησε σε πολλές ελληνικές πρεσβείες του εξωτερικού. Αυτό, βέβαια, υπήρξε πηγή έμπνευσης αρκετών έργων του.

Αν και η παιδεία του ήταν περισσότερο ευρωπαϊκή παρά ελληνική, όχι μόνο δεν απαρνήθηκε την ελληνική λογοτεχνία, αλλά την καλλιέργησε σε βάθος με σκοπό να την ανανεώσει. Στην ποίησή του επηρεάστηκε από τον Έλιοτ (T.S. Eliot), τον Κλωντέλ, το Βαλερί κι από τον Πάουντ (Ezra Pound). Αυτό όμως που άφησε ανεξίτηλη τη σφραγίδα του στο μεγάλο μας ποιητή είναι η εθνική καταστροφή του 1922 κι ο ξεριζωμός του μικρασιατικού ελληνισμού.

Το 1963 η φήμη του Σεφέρη ξεφεύγει από τα όρια της πατρίδας μας κι απλώνεται σε όλον τον κόσμο με τη βράβευσή του με το Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας. Είναι ο πρώτος Έλληνας που τιμήθηκε με το μεγαλύτερο πνευματικό βραβείο του κόσμου ενώ ακολούθησε το 1979 ο Οδυσσέας Ελύτης. Όταν το 1967 η δικτατορία στην Ελλάδα κατέλυσε το σύνταγμα κι ανέστειλε τις ατομικές ελευθερίες, ο Σεφέρης εκδηλώθηκε έντονα εναντίον της, τόσο γραπτά, όσο και με δηλώσεις του. Δυστυχώς όμως, τέσσερα χρόνια αργότερα το 1971 (20 Σεπτεμβρίου), έκλεισε για πάντα τα μάτια του, αφήνοντας ένα δυσαναπλήρωτο κενό στη νεοελληνική λογοτεχνία. Μετά το θάνατό του εκδόθηκε το προσωπικό του ημερολόγιο με τίτλο «*Μέρες.*» καθώς και το «*Πολιτικό*» του ημερολόγιο.

Ο Σεφέρης δεν είναι εύκολος ποιητής αλλά δεν είναι σκοτεινός. Η γλώσσα που μιλά είναι δύσκολη, στη γλώσσα όμως αυτή η φωνή του είναι καθαρή και απερίφραστη. Δίνει στον αναγνώστη συχνά την εντύπωση πως πέτυχε την καίρια έκφραση, που δεν μπορεί να ειπωθεί αλλιώς. Αυτό είναι το πιο αξιαγάπητο στην ποίησή του, η απλότητα που φτάνει στη θερμότητα μιας εξομολόγησης. Η ποίηση του Σεφέρη δεν είναι βέβαια χαρούμενη. Είναι απαισιόδοξη και μελαγχολική. Έχει τη θλίψη του ανθρώπου που

συλλογίζεται πολύ πάνω στα ανθρώπινα, κι ακόμα του Έλληνα με το κατακάθι της πίκρας από τη σκλαβιά και τις εθνικές περιπέτειες. Ωστόσο η διάθεση αυτή δεν οδηγεί στην άρνηση ή στην καταστροφή. Από την άλλη πλευρά του σκοταδιού είναι το φως, μαύρο και αγελικό, "από το μέρος του ήλιου" στο κάστρο της Ασίνης θα ανεβεί στο τέλος "ασπιδοφόρος ο ήλιος πολεμώντας". Κάτω από την άρνηση υπάρχει μια πίστη που προστατεύει από την απελπισία, και μια στιβαρή αίσθηση των πραγμάτων που προφυλάσσει από τη διάλυση και το μηδενισμό.

Η προσφορά του Σεφέρη στη λογοτεχνία μας είναι πολύ σημαντική. Άνοιξε νέους ορίζοντες στην ελληνική ποίηση και καταξιώθηκε σαν ένας ολοκληρωμένος ποιητής. Η αδερφή του, Ιωάννα Σεφεριάδου, ήταν παντρεμένη με τον Κωνσταντίνο Τσάτσο. Ο Κλεάνθης Βικελίδης γεννήθηκε το 1916 στην Θεσσαλονίκη. Έπαιξε ποδόσφαιρο στον Άρη. Ο Κλεάνθης Βικελίδης είχε άλλα 8 αδέρφια από τα οποία τα 5 ήταν επίσης αθλητές του Άρη, ο αδελφός του Κώστας, και ο Νικηφόρος που ήταν συμπαίκτης του στον Άρη και στην εθνική ομάδα. Έπαιξε 7 αγώνες με την εθνική Ελλάδα. Σταμάτησε το ποδόσφαιρο το 1949. Όταν σταμάτησε έγινε προπονητής και έκατσε πολλές φορές και στον πάγκο του Άρη. Από το 2004, το ποδοσφαιρικό γήπεδο του Άρη (ως τότε ήταν γνωστό ως "Γήπεδο Χαριλάου") φέρει το όνομά του

Ο Βασίλειος Μυστακίδης (1859-1933) ήταν ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες βυζαντινολόγους του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα. Υπηρέτησε ως γυμνασιάρχης στην Καισάρεια και την Θεσσαλονίκη, καθώς και ως καθηγητής στη Μεγάλη του Γένους Σχολή Κωνσταντινουπόλεως για 30 χρόνια. Δημοσίευσε μεγάλο αριθμό άρθρων και μελετών σχετικές με το Βυζαντινή αυτοκρατορία, την Εκκλησιαστική Ιστορία και την Καππαδοκία. Μετά το θάνατό του η πλούσια βιβλιοθήκη του δωρίθηκε στην Εταιρεία Βυζαντινών Σπουδών, η οποία αποτελεί ανεξάρτητο τμήμα, ως «*Μυστακίδειος Βιβλιοθήκη*».

Ο Γρηγόριος Μαρασλής ήταν Έλληνας ευεργέτης.

Γεννήθηκε στην Οδησό το 1831. Εκεί διδάχτηκε τα πρώτα γράμματα, από γονείς που κατάγονταν από τη Φιλιππούπολη. Τις σπουδές του τις συνέχισε στο Παρίσι, που το επισκέφτηκε για πρώτη φορά το 1850. Επιστρέφοντας στην πατρίδα του εργάστηκε ως δημόσιος υπάλληλος κι αργότερα πήρε και τον τίτλο του μυστικού αυτοκρατορικού συμβούλου, ενώ το 1878 τον εκλέξανε δήμαρχο της Οδησού. Ο νέος δήμαρχος πρόσφερε πολλά αγαθά στην πόλη του φτιάχνοντας ηλεκτρικό σταθμό, τροχιοδρόμους, νοσοκομεία, θέατρο του δήμου, υδραγωγείο, πολλά σχολεία, πάρκα και παιδικούς σταθμούς, αίθουσες για μελέτη και άλλα. Βέβαια όλα αυτά χρειάζονταν πολλά χρήματα για να ιδρυθούν και να λειτουργήσουν και ο Μαρασλής με ευχαρίστηση πρόσφερε από τη δική του περιουσία. Οι κάτοικοι, για να τον τιμήσουν, καθιέρωσαν να γιορτάζουν τη δεκαετία και τη δεκαπενταετία της εκλογής του ως δημάρχου.

Ο Γρηγόριος Μαρασλής δεν περιορίστηκε μόνο στη λύση των προβλημάτων της χώρας του. Βοήθησε κι άλλες πόλεις ιδρύοντας και εκεί φιλανθρωπικά ιδρύματα που έχουν το όνομά του, όπως στην Κέρκυρα, την Αθήνα, την Κωνσταντινούπολη, τη Φιλιππούπολη και αλλού. Στην Οδησό ακόμα έφτιαξε τη βιβλιοθήκη Μαρασλή, από την οποία εκδίδονταν έργα επιστημονικά και λαογραφικά ξένων και Ελλήνων συγγραφέων. Με την επιμέλεια του Χατζηκώστα και του καθηγητή Αναστ. Μάλτου εκδόθησαν 118 συγγράμματα. Με βάση αυτά γράφτηκαν «*Αι Παροιμίες*» και «*Παραδόσεις*» από το Ν. Γ. Πολίτη, τα «*Νομίσματα του κράτους των Πτολεμαίων*» του Ι. Σβορώνου, τα «*Άπαντα*» του Βαλαωρίτη, τα «*Ανάλεκτα*» του Άγγελου Βλάχου κ.ά. Στα έργα που εξελληνίστηκαν ανήκουν: «*Η Ιστορία της Ελλάδας*» των Κούρτιου - Λάμπρου, «*Γενική Παθολογία*» του Ποδβισότσκι, «*Ιστορία της Ελληνικής Λογοτεχνίας*»

και πολλά άλλα.

Με δωρεές του κτίστηκαν ακόμη το Μαράσλειο Διδασκαλείο στην Αθήνα, η Μαράσλειος Εμπορική Σχολή Αθηνών (σήμερα Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και η Μαράσλειος Εμπορική Σχολή Θεσσαλονίκης.

Ο Γρηγόριος Μαρασλής πέθανε το 1907 και θάφτηκε στην αυλή της εκκλησίας της Αγίας Τριάδας στην Οδησσό.

Ο **Αλέξανδρος Παπαναστασίου** ήταν Έλληνας κοινωνιολόγος και πολιτικός, ο οποίος διετέλεσε και πρωθυπουργός.

Γεννήθηκε στις 8 Ιουλίου 1876 στο Λεβίδι Αρκαδίας. Ήταν γιος του Παναγιώτη και της Μαριγώς Παπαναστασίου. Σπούδασε Νομική και κοινωνικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και κατόπιν συνέχισε τις σπουδές του στη Νομική και τη φιλοσοφία στα πανεπιστήμια της Χαϊδελβέργης, του Βερολίνου, του Λονδίνου και των Παρισίων.

Την εποχή που σπούδαζε στη Γερμανία, επικρατούσαν εκεί σοσιαλιστικές ιδέες, από τις οποίες επηρεάστηκε και ο τρόπος σκέψης του Αλέξανδρου Παπαναστασίου. Ιδιαίτερα ασχολήθηκε με τα θεωρητικά προβλήματα του συνεργατισμού και διαμόρφωσε μέσα του έντονες συνεταιριστικές αντιλήψεις. Επέστρεψε στην Ελλάδα το 1907 και την επόμενη χρονιά ίδρυσε την "Κοινωνιολογική Εταιρία" και ήταν συνιδρυτής (μαζί με τον Δελμούζο και τον Πετιμεζά) της "Ομάδας των Κοινωνιολόγων". Το 1910, μέλη της Κοινωνιολογικής Εταιρίας ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα και στις εκλογές του ίδιου έτους ο Παπαναστασίου εκλέχτηκε βουλευτής. Έδωσε έντονες μάχες για την παραχώρηση των τσιφλικιών στους ακτήμονες της Θεσσαλίας.

Το 1916, ως βουλευτής του κόμματος των Φιλελευθέρων, προσχώρησε στο κίνημα της Θεσσαλονίκης και αντιπροσώπευσε την Επαναστατική Κυβέρνηση των Ιόνιων Νησιών. Το Μάρτιο του 1917 του ανατέθηκε από την προσωρινή κυβέρνηση της Θεσσαλονίκης η Γενική Διοίκηση των Ιόνιων Νήσων.

Ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου εξελέγη πολλές φορές βουλευτής (1910, 1915, 1923, 1926, 1928, 1932, 1933 και 1936). Από το 1917 ως το 1920 ήταν Υπουργός Συγκοινωνιών και προσωρινά Υπουργός περιθάλψεως και Εσωτερικών στην κυβέρνηση Βενιζέλου. Το 1922 προσυπέγραψε το Δημοκρατικό Μανιφέστο, με το οποίο καταγγέλθηκε η πολιτική των φιλοβασιλικών κυβερνήσεων στο Μικρασιατικό. Για την πράξη αυτή συνελήφθη και φυλακίστηκε.

Το Μάρτιο του 1924 σχημάτισε κυβέρνηση με τη στήριξη του κόμματος των Φιλελευθέρων, η οποία κατέθεσε στις 25 Μαρτίου του 1924 ψήφισμα στη Δ΄ Συντακτική Συνέλευση για την ανακήρυξη αβασίλευτης Δημοκρατίας, κηρύσσοντας έκπτωτη τη μοναρχία. Το ψήφισμα επικυρώθηκε με δημοψήφισμα στις 13 Απριλίου 1924. Σημαντικά νομοθετήματα της πρωθυπουργίας του θεωρείται η ίδρυση Πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη, η αναγνώριση της δημοτικής γλώσσας κ.ά.

Από το 1926 έως το 1928 διετέλεσε Υπουργός Γεωργίας στην Οικουμενική Κυβέρνηση Ζαΐμη. Εκεί εφάρμοσε κάποιες από τις συνεταιριστικές του ιδέες, υπέγραψε πρωτοκολλο για την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας, και φρόντισε το θέμα των ακτημόνων κ.ά. Στις 26 Μαΐου 1932 πήρε εντολή σχηματισμού κυβέρνησης, η οποία ορκίστηκε αλλά παραιτήθηκε σχεδόν αμέσως, στις 3 Ιουνίου 1932. Από τον Ιανουάριο έως το Μάρτιο του 1933 ήταν υπουργός Εθνικής Οικονομίας και προσωρινά Γεωργίας στην κυβέρνηση Βενιζέλου. Μετά την αποτυχία του κινήματος του 1935 παραπέμφθηκε σε στρατοδικείο, αλλά απαλλάχθηκε.

Υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της βαλκανικής ειρήνης και συνεργασίας και ίδρυσε την οργάνωση "Βαλκανική Ένωση" για το σκοπό αυτό. Αντιτάχθηκε στις δικτατορίες του Πάγκαλου και του Μεταξά. Η δικτατορία του Ιωάννη Μεταξά τον έθεσε σε κατ' οίκον περιορισμό. Πέθανε ξαφνικά στις 17 Νοεμβρίου 1936 από ανακοπή καρδιάς.

Σήμερα, στο Λεβίδι της Αρκαδίας υπάρχει Μουσείο προς τιμήν της μνήμης του Αλεξάνδρου Παπαναστασίου, το οποίο στεγάζεται στο ισόγειο του Δημαρχείου. Μάλιστα, πέραν των προσωπικών αντικειμένων του, φυλάσσεται και ο εγκέφαλος του Αρκά πολιτικού σε ειδικό χημικό υγρό.

Ο Νικόλαος Πλαστήρας (4 Νοεμβρίου 1883 - 26 Ιουλίου 1953) ήταν στρατιωτικός και πολιτικός στην νεότερη Ελλάδα. Έγινε γνωστός για την στρατιωτική του δράση κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (όπου έγινε γνωστός ως Μαύρος Καβαλάρης) και την Μικρασιατική εκστρατεία και πολλές φορές ενεπλάκη με την πολιτική συμμετέχοντας ή οργανώνοντας κινήματα. Υπηρέτησε τρεις φορές ως πρωθυπουργός της Ελλάδας. Στρατιωτική δράση

Γιός του Χρήστου Πλαστήρα και της Στεργιανώς Καραγιώργου, γεννήθηκε στο Μορφοβούνι Καρδίτσας το 1881. Αφού τελείωσε το Γυμνάσιο κατατάχθηκε στον στρατό το 1904 και υπηρέτησε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού στα Τρίκαλα όπου προήχθη σε υπαξιωματικό. Το 1905 πήρε μέρος στον Μακεδονικό αγώνα. Συμμετείχε ενεργά στον «Σύνδεσμο Υπαξιωματικών» που είχε σκοπό την αξιοκρατία και την εξυγίανση του Στρατού και ήταν παράλληλη με τον «Στρατιωτικό Σύνδεσμο» των αξιωματικών, που έκανε το κίνημα στο Γουδί το 1909. Το 1910 εισήχθη στην Σχολή Υπαξιωματικών της Κέρκυρας από όπου εξήλθε το 1912 ως Ανθυπολοχαγός. Κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους διακρίθηκε στις μάχες της Ελασσόνας, των Γιαννιτσών και του Λαχανά, στην οποία ονομάστηκε από τους συμπολεμιστές του *Μαύρος Καβαλάρης*. Το 1914 πήρε μέρος στον Βορειοηπειρωτικό αγώνα. Κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο πήρε μέρος στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας και πολέμησε στο Μακεδονικό μέτωπο όπου τραυματίστηκε και προάχθηκε σε ταγματάρχη. Στην μάχη του Σκρα διακρίθηκε ως διοικητής τάγματος και προήχθη επ'ανδραγαθία σε αντισυνταγματάρχη. Το 1919 με το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων συμμετείχε στη εκστρατεία στην Ουκρανία όπου προήχθη σε συνταγματάρχη, και από εκεί μέσω Ρουμανίας μεταφέρθηκε στην Σμύρνη.

Στην Μικρασιατική εκστρατεία έδωσε πολλές νικηφόρες μάχες με λίγες απώλειες που τον έκαναν γνωστό στους αντιπάλους που τον ονόμασαν «*καρά-πιπέρ*» (μαύρο πιπέρι), ενώ το 5/42 σύνταγμα ευζώνων έγινε γνωστό ως «*σειτάν ασκέρ*» (στρατός του διαβόλου). Κατά την προέλαση, έφτασε μέχρι το Καλέ-Γρότσο, πέρα από τον Σαγγάριο. Αναφέρεται ότι τις νύχτες έμενε μόνος του ως σκοπός για να ξεκουράζονται οι άντρες του, και κοιμόταν έφιππος κατά την πορεία της επόμενης ημέρας. Κατά την κατάρρευση του μετώπου ο Πλαστήρας κατάφερε να δώσει μάχες υποχωρώντας τακτικά, μαζεύοντας στρατιώτες από διαλυμένες μονάδες. Με την καθυστέρηση που προέβλεπε στην επέλαση του εχθρού έδωσε την ευκαιρία σε πολλούς πρόσφυγες να διαφύγουν, σώζοντάς τους από τους Τούρκους. Για την πράξη του αυτή αγαπήθηκε πολύ από τους πρόσφυγες, στο σημείο να βαφτίζουν τα παιδιά τους με το όνομα «Πλαστήρας».

Πολιτική δράση

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή και την Επανάσταση της 11ης Σεπτεμβρίου των στρατιωτικών δυνάμεων στη Χίο και τη Λέσβο, το 1922, ανέλαβε την αρχηγία της επαναστατικής επιτροπής (από όπου απέκτησε και το προσωνύμιο 'Αρχηγός'). Τον Σεπτέμβριο του 1922 μετέβη στην Αθήνα όπου ανέτρεψε την κυβέρνηση και υποχρέωσε τον βασιλιά Κωνσταντίνο Α' σε παραίτηση υπέρ του γιου του Γεωργίου Β' και σχημάτισε επαναστατική κυβέρνηση χωρίς όμως να συμμετάσχει σ'αυτήν. Με την φροντίδα του περιθάληταν και στεγάστηκαν εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, και με νομοθετικό διάταγμα (14 Φεβρουαρίου 1923), έδωσε λύση στο αγροτικό ζήτημα, διανέμοντας το μεγαλύτερο μέρος των τσιφλικιών, στους ακτήμονες. Χάρη σ'αυτόν και τον Θεόδωρο Πάγκαλο αναδιοργανώθηκε ο στρατός και ανασυντάχθηκε η στρατιά του Έβρου, δίνοντας ένα βοήθημα στον Ελευθέριο Βενιζέλο,

κατά τις διαπραγματεύσεις για την Συνθήκη της Λωζάνης, περιορίζοντας τις απαιτήσεις του Κεμάλ. Επίσης υποστήριξε και ανέλαβε την ευθύνη για την «εκτέλεση των έξι», κατευνάζοντας τον λαό που ζητούσε την τιμωρία των υπεύθυνων για την Μικρασιατική καταστροφή.

Η ΟΜΑΔΑ ΑΡΗΣ ΣΤΗ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΔΡΑΣ ΤΟΥ ΑΡΗ

Στο γήπεδο Χαριλάου χτυπάει η καρδιά του θεού του πολέμου, του ΑΡΗ που το 1914.... Άφησε κενό το θρόνο του στο δωδεκάθεο του Ολύμπου, ήρθε στη Θεσσαλονίκη και το 1951 εγκαταστάθηκε στην Αλ. Παπαναστασίου 154. Εκεί όπου για μισό αιώνα είναι η πύρινη έδρα του ΑΡΗ Θεσσαλονίκης.

Ο ΑΡΗΣ ήταν για πολλά χρόνια “άστεγος” όταν έχασε το γήπεδο επι της Λεωφόρου Στρατού (Δ.Ε.Θ.) στο οποίο είχε εγκατασταθεί από το 1926 μέχρι το 1939. Εν τούτοις κατόρθωσε να επιβιώσει, αν και αγωνιζόταν σε ξένα γήπεδα, ακόμη και αν θεωρητικά ήταν γηπεδούχος.

Χρονολογία γέννησης του “γηπέδου” θεωρείται το 1951 διότι τότε πήρε σάρκα και οστά, ‘όταν –στην αμμώδη αλάνα- κατασκευάστηκε η πρώτη κερκίδα.

Η έδρα του ΑΡΗ είναι ένα από τα μεγάλα και αμιγώς ποδοσφαιρικά γήπεδα της Ελλάδας. Το όνομά του οφείλεται στον μεγαλοκτηματία της περιοχής, το Χαρίλαο, που ήταν ιδιοκτήτης εκατοντάδων στρεμμάτων, στη συγκεκριμένη περιοχή της ανατολικής Θεσσαλονίκης.

Ο Χαρίλαος ήταν ο διερμηνέας των αξιωματούχων του Γαλλικού συμμαχικού στρατιωτικού τάγματος που έδρευε στη Θεσσαλονίκη.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

Το 1939, επί προεδρίας Μάνθου Ματθαίου, η κυβέρνηση του Μεταξά παραχώρησε στον ΑΡΗ την έκταση στο Χαριλάου, ανταλλάσσοντας την με το γήπεδο της Δ.Ε.Θ. που χρησιμοποιούσε για έδρα μέχρι τότε η ομάδα.

Η παραχωρηθείσα έκταση, πάνω στην οποία χτίστηκε μεταγενέστερα το σημερινό γήπεδο Χαριλάου, ήταν τότε μια αλάνα με ένα τεράστιο πετρόχτιστο τοίχιο μόνο από την πλευρά της Παπαναστασίου.

Εκείνη την εποχή από την οδό Παπαναστασίου, έξω ακριβώς από το γήπεδο, περνούσε τρενάκι που μετέφερε ορυκτό μαντέμι (από την περιοχή Μαντέμια) προς τις αποθήκες που βρισκόταν επί της Μάρκου Μπότσαρη και από εκεί με φορτηγί στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Η έκταση που παραχωρήθηκε στον ΑΡΗ ήταν ακριβώς δίπλα στο τότε Αμερικάνικο κολλέγιο, που ήδη είχε μεταφερθεί σε νέες εγκαταστάσεις, και το υπάρχον κτίριο παραχωρήθηκε στη Δνση Εκπαίδευσης, για να στεγαστεί εκεί το Δημοτικό Σχολείο της περιοχής.

Ο δρόμος που υπάρχει σήμερα μεταξύ θύρας 1 και Δημοτικού Σχολείου φέρει την ονομασία Μάνθου Ματθαίου προς τιμή του Προέδρου του ΑΡΗ που κατά τη διάρκεια της θητείας του παραχωρήθηκε στο σύλλογο η έκταση του γηπέδου Χαριλάου. Ο Ματθαίου, πατέρας του παλιού σπουδαίου παίκτη και προπονητή του μπάσκετ, Φαίδωνα Ματθαίου, έχασε τη ζωή του στο βομβαρδισμό της Θεσσαλονίκης από τους Ιταλούς.

ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΟΥ ‘40

Το 1940 ήρθαν στη Θεσσαλονίκη τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής, επιτάξανε το γήπεδο Χαριλάου και στην αλάνα εγκατέστησαν στρατόπεδο.

Κάτω από το χώρο των σημερινών αποδυτηρίων (Θύρα 1) υπήρχε καταφύγιο, που όσοι το “πρόλαβαν” το περιγράφουν ως λαβύρινθο. Το καταφύγιο

κατασκευάστηκε από τους Γερμανο-Τάταρους, όπως τους έλεγαν οι παλιοί, δηλαδή από Γερμανούς στρατιώτες Μογγολικής καταγωγής, με στόχο την προστασία των γερμανικών στρατευμάτων που χρησιμοποιούσαν το χώρο ως στρατόπεδο.

Το Σεπτέμβριο του 1948, εργάτες με κασμάδες – δεν υπήρχαν τότε μπουλντόζες ή άλλα εργαλεία- έσκαψαν τον αμμώδη αγωνιστικό χώρο. Η άμμος που μαζεύτηκε, χρησιμοποιήθηκε μαζί με πέτρες και άλλα υλικά για να χτιστεί η περίφραξη του γηπέδου στις τρεις πλευρές της περιμέτρου, επί των οδών Παπαναστασίου, Μ. Ματθαίου και Αλκμήνης.

Επίσης, την ίδια ημνία άλλαξε και η θέση των εσίων στην κατεύθυνση που είναι μέχρι σήμερα (Θύρα 3 – Θύρα 1). Μέχρι τότε, οι εστίες ήταν μπροστά από την πρώτη κερκίδα που δημιουργήθηκε, τη σημερινή Θύρα 2 και απέναντι. (σημερινή Θύρα Επισήμων).

Μια παράγκα προς τη σημερινή Θύρα 3 ήταν τα αποδυτήρια της ομάδας. Έξω από αυτό το καλυβάκι υπήρχαν τρία βαρέλια γεμάτα νερό, από τα οποία οι ποδοσφαιριστές για να πλυθούν έπαιρναν νερό με νεροκολοκύθες! Το χειμώνα, για να μην είναι παγωμένο το νερό, άναβαν φωτιά με ξύλα κάτω από το βαρέλι. Το καλοκαίρι είχαν παγοκολώνες, τις οποίες θρυμμάτιζαν και ακουμπώντας τα κομμάτια πάνω στο σώμα τους έπαιρναν λίγη δροσιά μετά την επίμονη προπόνηση στο λιοπύρι. Έπιναν δε κρύο νερό μόνο όταν έλιωνε ο πάγος.

Το 1949 όμως, ο Χαρίλαος που ήταν ιδιοκτήτης σχεδόν όλης της περιοχής Χαριλάου, διεκδικεί δικαστικώς χρηματικό αντίτιμο για την έκταση που παραχώρησε η κυβέρνηση Μεταξά στον ΑΡΗ.

Τελικά ο Χαρίλαος κέρδισε την υπόθεση στο δικαστήριο, το οποίο επιδίκασε περίπου 400.000 δρχ –αστρονομικό ποσό για την εποχή- προκειμένου να αποπληρωθεί το οικοπέδο και παραμείνει στην ιδιοκτησία του ΑΡΗ. Ξεκινάει τότε ένας αγώνας δρόμου για να βρεθούν τα χρήματα και μάλιστα γρήγορα.

Ο τότε Υπουργός Βορείου Ελλάδας, Ιωάννης Μόδης, μεσολάβησε και κράτησε ανοικτό – πέραν του κανονικού ωραρίου- το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων, ώστε μόλις συμπληρωθεί το ποσό από τον Πρόεδρο του ΑΡΗ Αστέριο Γιουβανάκη, να γίνει έγκαιρα και στην ημνία που ορίζει η δικαστική απόφαση, η κατάθεση στο ταμείο για λογαριασμό του Χαριλάου. Ευτυχώς ολοκληρώθηκε με επιτυχία η ‘επιχείρηση’ μετά από τη γενική κινητοποίηση και έτσι ο ΑΡΗΣ αποκτά τους τίτλους ιδιοκτησίας.

Η ΠΡΩΤΗ ΚΕΡΚΙΔΑ

Ο ΑΡΗΣ πλέον είναι επίσημος ιδιοκτήτης της έκτασης, αλλά οι διοικούντες δεν εφησυχάζουν. Ονειρό τους είναι η αλάνα να μετατραπεί σε γήπεδο και η ομάδα να έχει το... σπίτι της. Μετά λοιπόν από τις απαραίτητες επιχωματώσεις το 1951 κατασκευάζεται η πρώτη κερκίδα (σημερινή Θύρα 2) Γι' αυτό το μικρό άθλο –για τα δεδομένα της εποχής- εργάστηκαν ανιδιοτελώς φίλοι του ΑΡΗ που μετά το καθημερινό μεροκάματο, δούλευαν και στο γήπεδο. Χρειάστηκαν τόνοι από οικοδομικά υλικά και ... άνωθεν επεμβάσεις για να ολοκληρωθεί η κερκίδα. Έτσι το Χαριλάου άρχισε να παίρνει σιγά – σιγά την όψη του γηπέδου. Βέβαια, εκτός από την κερκίδα και τον αγωνιστικό χώρο, τα υπόλοιπα κομμάτια ήταν αναχώματα. Η διεξαγωγή φιλικού αγώνα με τον Ολυμπιακό φέρνει χρήματα για την αποπεράτωση των εργασιών. Το συγκεκριμένο παιχνίδι πραγματοποιήθηκε στις 04.11.1951 και οι ερυθρόλευκοι κέρδισαν 2-1 με δύο γκολ του Μουράτη (54' φάουλ, 73' πέναλτι) ενώ ο ΑΡΗΣ μείωσε στο 84' με τον Στέλιο Παπουτσόπουλο.

ΣΚΕΠΑΣΤΡΟ “ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ”

Το Χαριλάου μεταμορφώθηκε τελείως όταν το 1972 ο πανίσχυρος αθλητικός παράγοντας της εποχής και Πρόεδρος του ΑΡΗ ο αείμνηστος Νίκος Καμπάνης θα φέρει την κοσμογονία στο σύλλογο με την κατασκευή του σκέπαστρου. Η έδρα των “κιτρίνων” είναι το πρώτο ελληνικό γήπεδο που απέκτησε σκέπαστρο, κι αυτό έγινε με πειέσεις προς τον τότε Γ.Γ.Α. Κ. Ασλανίδη που άσκησε επιστάμενα ο Νίκος Καμπάνης. Το σκέπαστρο ονομάστηκε προς τιμή του “Σκέπαστρο Νικολάου Καμπάνη”

Η κατασκευή ήταν δύσκολη και περιπετειώδης. Από το έργο πέρασαν τρεις εργολάβοι. Λίγο πριν την τελική παράδοση, το σκέπαστρο παρουσιάζει στατικά προβλήματα και σταματούν, όπως είναι φυσικό, οι εργασίες. Κλήθηκαν εσπευσμένα μηχανικοί, Έλληνες και Γάλλοι οι οποίοι για να στηρίξουν την κατασκευή εισηγούνται και κατασκευάζονται οι μπροστινές κολώνες στήριξης, οι οποίες εμποδίζουν την ορατότητα. Ήταν όμως μια απαραίτητη διορθωτική κίνηση για λόγους ασφαλείας. Την εποχή εκείνη ο Νίκος Καμπάνης είχε έτοιμες τις μελέτες για την κατασκευή κολυμβητηρίου στο χώρο κάτω από τη σημερινή Θύρα 3. Όμως, τελικά δεν πραγματοποιήθηκε αυτό το μακρόπνοο σχέδιο, καθώς τα προβλήματα που παρουσίαζε το σκέπαστρο και η διαμάχη με τον εργολάβο καθυστέρησαν την ολοκλήρωση του έργου, στο οποίο έστρεψαν την προσοχή τους, προκειμένου να λειτουργήσει το συντομότερο δυνατόν το γήπεδο. Την ίδια χρονολογία κατασκευάζονται οι νέες κερκίδες 1, 5, 6 και Επισήμων.

“ΠΡΑΣΙΝΙΣΕ” ΤΟ ΧΑΡΙΛΑΟΥ

Το Μάιο του 1969 “πρασίνισε” για πρώτη φορά το Χαριλάου. Μετά τις απαραίτητες εργασίες ο μέχρι τότε ξερός αγωνιστικός χώρος, μέσα σε δεκαπέντε ημέρες, μετατράπηκε σε ένα καταπράσινο χαλί. Για την εποχή, το θέαμα ήταν πρωτόγνωρο, γέμισε χαρά όλους τους Αρειανούς και κυρίως τους ποδοσφαιριστές που, όπως είναι φυσικό ένιωθαν ασφαλέστεροι να αγωνίζονται σε χορτάρινο τερέν. Όμως, τρεις μήνες μετά, ένα πρωινό του Αυγούστου, η χαρά έδωσε τη θέση της σε μια δυσάρεστη έκπληξη. Οι άνθρωποι του ΑΡΗ έμειναν άναυδοι όταν την ώρα που πήγαν να ποτίσουν και να περιποιηθούν το μόλις δεκαπέντε ημερών χόρτο, βρήκαν το γήπεδο γυμνό, πιο ξερό από ότι ήταν πριν και σμήνη από κάμπιες να βολτάρουν, κατατρώγοντας και το τελευταίο ίχνος χλόης. Η στεναχώρια ευτυχώς κράτησε για λίγο. Ο γεωπόνος κ. Πολυχρονιάδης, που κλήθηκε εσπευσμένα για να περισώσει ό,τι ήταν δυνατόν, ενόψει και της νέας αγωνιστικής περιόδου, διαβεβαίωσε ότι αυτό που συνέβη ήταν μάνα εξ ουρανού. “Σωθήκατε” είπε χαρακτηριστικά και εξήγησε ότι το χόρτο που φαγώθηκε από τις κάμπιες θα ξαναφυτρώσει πολύ σύντομα και μάλιστα πυκνότερο, με διάρκεια ζωής τουλάχιστον δέκα χρόνια, όπως κι έγινε. Κατά την πρώτη αγωνιστική περίοδο πατήθηκε το χόρτο (1969-1970) η πανίσχυρη κιτρινόμαυρη ομάδα, με προπονητή τον Μίλοβαν Τσίριτς, κατέκτησε το κύπελλο Ελλάδας, το πρώτο που ήρθε στη Μακεδονία, στο μοναδικό τελικό στην ιστορία του θεσμού και οι δυο φιναλίστ προέρχονταν από την συμπρωτεύουσα: 1970 ΑΡΗΣ-ΠΑΟΚ 1-0 (8΄Κεραμιδάς) στο Καυταντζόγλειο Στάδιο.

Μετά το 1980 και μέχρι σήμερα ο χλοοτάπητας αντικαταστάθηκε τρεις φορές.

ΧΤΙΖΕΤΑΙ Η ΘΥΡΑ 3

Τη χρονιά της μεταπολίτευσης αναλαμβάνει πρόεδρος του ΑΡΗ ο Απόστολος Γεωργιάδης, ο οποίος μαζί με τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. θέτουν ως στόχο την κατασκευή της θρυλικής Θύρας 3.

Εκείνη την εποχή στη Θύρα 3 υπήρχε μια πρόχειρη κατασκευή δύο σειρών. Το εγχείρημα της διοίκησης ήταν μεγαλόπνοο, επεφύλασσε πολλές δυσκολίες, διότι “σκόνταφτε” και στην απόφαση της πολιτείας για προσωρινό πάγωμα των αθλητικών έργων. Τελικά, το 1975 με τις συντονισμένες ενέργειες του προέδρου και με την πολύτιμη αρωγή του βουλευτή, πρώην προέδρου του ΑΡΗ και γνωστού γιατρού της πόλης, Μενέλαου Χατζηγεωργίου ξεπεράστηκαν τα προβλήματα. Οι εργασίες κατασκευής ξεκίνησαν όταν Υφυπουργός Αθλητισμού ήταν ο Αχιλλέας Καραμανλής και Γ.Γ.Α. ο Κώστας Παπαναστασίου. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1977 ακριβώς δύο χρόνια μετά την έναρξη του, ενώ ταυτόχρονα κατασκευάστηκε και το “πέταλο” ένωσης με τη Θύρα 2, το οποίο αργότερα στην κατασκευή της Θύρας 2 έπαψε να υπάρχει.

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ

Σε ένα καφενείο της περιοχής του Βότση, στις 25 Μαρτίου 1914, μια συντροφιά που την αποτελούσαν 22 άνθρωποι, πήρε την απόφαση της ίδρυσης του συλλόγου. Αλλά

το πρόβλημα βρισκόταν στο όνομα που θα του έδιναν. Οι δημιουργοί του νέου συλλόγου αποφάσισαν να του δώσουν ένα όνομα θεϊκό, γεμάτο επιβλητικότητα και μεγαλοπρέπεια, που εμπνέει σεβασμό και φόβο. Με αυτές τις αρχές ξεκίνησε ο ΑΡΗΣ και γρήγορα έγινε κυρίαρχος του ποδοσφαίρου τις Θεσσαλονίκης αλλά και ένας από τους ισχυρότερους στην Ελλάδα. Η υλοποίηση της ιδέας ήρθε 5 μήνες αργότερα, τον Αύγουστο του 1914. Η ομάδα κέρδισε συμπάθειες μεταξύ των Θεσσαλονικιών που έβλεπαν στον ΑΡΗ την δύναμη και την ευκαιρία της αξιοποίησης της αθλητικής ιδέας αλλά και ένα ισχυρό και υγιές σωματείο, που θα ήταν σε θέση να μεταφέρει σε όλη την Ελλάδα το όνομα του ΑΡΗ, της Θεσσαλονίκης και του μεγάλου συλλόγου. Ο ΑΡΗΣ σαν Α.Σ. δεν έπαψε ποτέ να είναι ο βασιλιάς της βόρειας Ελλάδας. Επιβλητικός και δυνατός. Με άλλα λόγια, πραγματικός Ολύμπιος Θεός του ελληνικού ποδοσφαίρου, του οποίου ο ναός (γήπεδο Χαριλάου), χώρα άνω των 20.000 πιστών. Έμβλημα του συλλόγου ο αναπαυόμενος Θεός του πολέμου, πάντα έτοιμος να δώσει τις μάχες του αν χρειαστεί.

Χρώματα του το κίτρινο και το μαύρο, για να θυμίζει σε όλους το Βυζάντιο, αφού η Θεσσαλονίκη ήταν πάντοτε η δεύτερη πολιτεία της Αυτοκρατορίας.

Ο ΑΡΗΣ στις 25 Μαρτίου του 1914 δήλωσε για πρώτη φορά παρών στα ποδοσφαιρικά δρώμενα τις χώρας μας και από τότε έμελλε να καθιερωθεί στη συνείδηση των φιλάθλων της χώρας ως μια από τις μεγαλύτερες και ιστορικότερες ομάδες.

ΤΑ 22 ΙΔΡΥΤΙΚΑ ΣΤΕΛΕΧΗ

1) Αγγέλου Γιάννης	12) Κρέης Πέτρος
2) Αγοραστός Λάζαρος	13) Κυδωνάκης Μήνως
3) Βλαχόπουλος Γρηγόρης	14) Κωστίδης Λάζαρος
4) Βλαχόπουλος Λάζαρος	15) Λάμπρου Γιώργος
5) Γκοτζαμάνης Πέτρος	16) Νακόπουλος Γιάννης
6) Δήμου	17) Παπαγεωργίου Θανάσης
7) Ζέγας Άγγελος	18) Πλιατσικας Γιάννης
8) Θεοδωρίδης Θόδωρος	19) Ρωσσιάδης Ρούσσος
9) Ιωαννίδης Δημήτρης	20) Σαλούστο Κάρολος
10) Καραγιαννίδης Τηλέμαχος	21) Τσιατσιανπός Τάσος
11) Κοτρόσης Δημήτρης	22) Κότσανος Πρόδρομος

Η ΟΜΑΔΑ ΗΦΑΙΣΤΟΣ

Ο Αθλητικός Σύλλογος Χαριλάου ο "Ηφαιστος" ιδρύθηκε στις 17/5/1984, από ανθρώπους, οι οποίοι ως παράγοντες έπαιξαν σπουδαίο ρόλο στα μπασκετικά δρώμενα της πόλης μας. Μεταξύ αυτών μπορεί να αναφέρει κανείς τους Ανέστη Πεταλίδη, Χρήστο Μιχαηλίδη, Φάνη Ταρνατώρο, Σάκη Παπαβασιλείου, Μιχάλη Μπανιώρα, Γιάννη Χάρτη κ.ά.

Ο σύλλογος έχει τμήματα υποδομής μπάσκετ όλων των ηλικιών, και τμήματα Ανδρών και Γυναικών.

ΑΛΛΟΙ ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

Εκτός από τον ΑΡΗ και τον ΗΦΑΙΣΤΟ υπάρχουν η ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ ΧΑΡΙΛΑΟΥ, ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΧΑΡΙΛΑΟΥ, ο Α.Σ. ΠΕΡΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρήστος Ζαφείρης Η μνήμη της Πόλης, Γνώση, Αθήνα 2007
- Αιμίλιος Ι. Δημητριάδης, Φοίνιξ Αγήρωσ, Παρατηρητής Θεσσαλονίκη 1994
- Ανδρέας Δελληγιάννης & Δημήτρης Παπαδημητρίου. Τα ψυγεία του Επαμ. Χαρίλαου στη Θεσσαλονίκη. ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ Σύγγραμμα Περιοδικό της Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών. Τόμος Εικοστός έβδομος 1989-1990. Θεσσαλονίκη 1990 σελ. 156-170
- Πρώτη Κτηματική και Εμπορική Εταιρία Χαριλάου Α.Ε. ιστοσελίδα διάφορες ιστοσελίδες

Ευχαριστούμε θερμά τον κο Τάκη Δημητρίου που μας χάρισε τις αναμνήσεις του, καθώς και πολύτιμο υλικό για την εργασία αυτή.